

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Katolická teologická fakulta

Edita MIKOLÁŠKOVÁ

**NÁHROBNÍKY 14. STOLETÍ NA ÚZEMÍ ČESKÝCH
ZEMÍ**

Vedoucí bakalářské práce: Prof. PhDr. Jaromír Homolka CSc.

PRAHA 2006

Děkuji panu prof. J. Homolkovi za trpělivé vedení mé práce. Také můj dík patří A. Stratilovi za vytvoření obr. přílohy.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a v seznamu literatury uvedla veškeré informační zdroje, které jsem použila.

V Praze dne 20. 7. 2006

Mikolajková

ÚVOD	- 4 -
1. SHRNTÍ POZNATKŮ NAČERPANÝCH Z LITERATURY A PRAMENŮ	- 5 -
1.1 CHRONOLOGICKÉ SEŘAZENÍ MATERIÁLŮ A JEJICH ROZBOR	- 10 -
1.2 TEXTOVÉ PRAMENY.....	- 19 -
2. NÁHROBNÍKY, JEJICH TYPY A PŘÍKLADY	- 22 -
2.1 OBECNÝ VÝVOJ NÁHROBNÍKŮ OD 12. STOLETÍ (TŘI POSLEDNÍ PUBLIKACE).....	- 22 -
2.2 TYPOLOGIE.....	- 23 -
2.3 KATALOG NÁHROBNÍKŮ	- 24 -
2.4 MÍSTA POHŘBŮ.....	- 36 -
ZÁVĚR	- 37 -
ANOTATION IN ENGLISH LANGUAGE (THE TOMB STONES OF 14 TH CENTURY IN THE TERRITORY OF CZECH COUNTRIES).....	- 39 -
POUŽITÁ LITERATURA	- 40 -
SEZNAM OBRAZOVÉ PŘÍLOHY.....	- 43 -

Úvod

Téma této bakalářské práce jsou náhrobníky 14. století na území českých zemí. Směr uvažování, že tématem mojí práce budou právě náhrobníky z tohoto období udala práce do semináře středověkého umění na ostrovský klášter sv. Jana Křtitele na ostrově sv. Kiliána u Davle. Mimo jiné jsem v této práci zpracovávala i rozsáhlý soubor dochovaných opatských náhrobníků. Soubor činí 11. desek s rytými postavami opatů ostrovského kláštera, rytíře z Říčan a jednoho dvoj⁷ náhrobníku manželů Sudka z Ledče. Vzhledem k nevelkému rozsahu seminárních prací jsem si z tohoto souboru vybrala pouze náhrobníky týkající se 14. století. Takže po tomto zredukování počtu jsem zmínila náhrobníků pouze 5. Rozhodla jsem se vypracovat bakalářskou práci, která by se zaměřovala na sepsání pokud možno všech existujících náhrobníků, ovšem s omezením na 14. stol.. Dalšími kritérii pro výběr náhrobníků jsou: zjištěná datace a zmínky v literatuře a v neposlední řadě jejich důležitost. V autorské části této práce se tedy budu zabývat typologií, ikonografií a ikonologií na obecné úrovni, dále pak formou zpracování náhrobníků, vlivem společenského postavení majitele náhrobníku na formu zpracování. Důležitosti náhrobníků pro další bádání i v oblastech např. pomocných věd historických a sociologie se taktéž budu zabírat. Při zpracování budu postupovat takto: První úkolem je zpracování co nejúplnějšího seznamu náhrobníků, které jsou zaznamenány v literatuře. Poté je třeba shromáždit obrazový materiál. Jedná se o znaleckou metodu, která musí předcházet veškerým řešením problémů jakéhokoli tématu. Poté nastupuje stylová analýza a rozřazení náhrobníků do skupin dle materiálu, ikonografie a zda se jedná o náhr. světský či profánní. Práce bude tedy zpracována jako seznam s jednotlivými exkurzy ikonografickými a stylově vývojovými. Práce nám tedy poskytne určité srovnání se sepulkrálním uměním staletí předcházejících i staletí následujících. Na závěr se pokusím osvětlit chápání náhrobku ve 14. století a potažmo vlastně v celém vrcholném středověku. Obrazový materiál bude čerpán z publikací uvedených v seznamu literatury a z vlastní fotografické dokumentace.

1. Shrnutí poznatků načerpaných z literatury a pramenů

Pro problematiku středověkých náhrobníků neexistuje žádná souhrnná publikace, která by se věnovala pouze tomuto tématu. Proto bylo nutné čerpat podstatné a základní poznatky z článků mnoha odborných časopisů a úryvků z publikací, které pojednávají o umění souhrnně. Dále bylo nutné zjistit kolik náhrobníků existuje, aby posloužily jako hmotné prameny pro další práci s literaturou o nich. Pokusím se vypracovat hrubý seznam podle shromážděné literatury, dále pak budu s literaturou pracovat chronologicky a úvodní seznam dále rozvíjet o další informace. Jak bude patrné z krátkých recenzí článků, úryvků z knih a statí ve sbornících jedná se vesměs o formální rozbor náhrobníků. Čili uvedení informací o materiálu, textu, technice, dataci, formální stránce, ikonografie, popřípadě sociálním statutu majitele. U náhr. jak bude patrné z rozboru literatury nepřetrvávají „žhavé“ otázky. Z literatury můžeme získat dojem, že toto téma je uzavřeno a autoři pouze přejímají informace od předešlých. Ovšem myslím si, že stojí za zpracování alespoň na úrovni kompilační a heuristické metody, jak se o to pokouší má práce.

Pro hrubý základní seznam náhrobníků jsem zvolila publikace soupisů Umělecké památky Čech pod redakcí E. Pocheho¹ a Soupis památek podle okresů od různých autorů². Druhá zmíněná edice mi poskytla informace o náhrobnících, které nejsou zaznamenány v Uměleckých památkách Čech. Nyní si uvedeme rozdíly v obou edicích: náhrobníky, které jsou uvedeny v Soupisech památek podle okresů nikoli pak v Uměleckých památkách Čech a naopak, ovšem obecně lze říci, že v Soupisech památek podle okresů je více informací a podrobnější popisy :

1. Soupis památek: Čáslav, chrám sv. Petra a Pavla, náhrobník Jistislavův
2. Umělecké památky: Dolní Kounice, klášter Rosa Coeli, kostel Panny Marie
3. Umělecké památky: Jindřichův Hradec, kostel sv. Jana Křtitele, dva náhrobníky gotické ze 14. a 15. stol
4. Umělecké památky: Kbel (kolínsko), náhrobník ze 14. stol. s vyrytým křížem a erbem
5. Soupis památek: Kolín nad Labem, chrám sv. Bartoloměje, náhrobník se dvěma postavami manželského páru Rutharda a Dimut

---

¹ E. Poche a spol., Umělecké památky Čech, 4. díly, Praha 1977

² Kol. autorů, edice Soupis památek historických a uměleckých v království českém od pravěku do počátku XIX. století, přelom 19. a 20. stol.

6. Soupis památek: Mělník, chrám sv. Petra a Pavla, náhrobník Jana z Landštejna v sakristii chrámu
7. Umělecké památky: Písek, 5. náhr. kostel Narození Panny Marie, kamenný znakový náhrobník z r. 1300, další dva zasazený do hřbitovni zdi³
8. Umělecké památky: Radouň (okres Mělník) kostel sv. Havla, hrobní deska s datací 1399
9. Umělecké památky: Středokluky-Černovičky, kostel sv. Vavřince
10. Soupis památek: Velká Losenice, chotěborsko, kostel sv. Jakuba Většího, reliéfní náhrobník s křížem a erbem
11. Soupis památek: Vysoké Mýto, chrám sv. Vavřince a městské muzeum⁴
12. Umělecké památky: Vyšehorky, kostel, náhrobník Anny z Kunštátu⁵

Tento předložený seznam se ještě rozšíří o náhrobníky, které jsou uvedeny v obou edicích a poté ještě o náhrobníky, které nejsou uvedeny ani v jedné z nich, ale v jiných publikacích, člancích a studiích. Náhrobníky, které jsou shodně uvedeny v obou edicích se nachází v Hradci Králové, v katedrále sv. Ducha a v lapidariu města. Jedná se o fragment náhrobku opatovického opata Hroznaty a o fragment, který je uložen v lapidariu. V Soupisu pam. je ovšem uvedena ještě jedna zmínka o úlomku mramorové desky, která je zazděna v podkruchtí. Zda-li se jedná o týž úlomek, který se nyní nachází v lapidariu je otázka. Tímto bych zakončila referát o těchto velkých edicích.

Informace, které jsem nashromáždila z obou Soupisů památek jsou nedostačující a proto bylo nutné postupovat následujícím způsobem. Další zmínky a zprávy jsem vyhledávala ve všech mne dostupných pražských knihovnách. V elektronických a lístkových katalogích knihoven jsem hledala pod heslem náhrobky a příbuznými hesly (náhrobníky, náhrobníkové desky)⁶. Jednalo se většinou o články v publikacích a různých sbornících. Nyní tedy rozšířím seznam stávajících náhrobníků o tyto další. Opět pro zachování systému budu uvádět nejdříve místo uložení:

13. Čáslav, muzeum Včely, náhr. Eberhardta⁷

³ Také J. Adámek, J. Fröhlich, Písecké náhrobníky 13.-18. století, Písek 1996

⁴ podle informací pracovníka muzea, tam žádný není

⁵ Také M. Pojzl, Gotický náhrobník Anny z Kunštátu, in: Umění 32/1984, str. 175-77; M. Pojzl, Náhrobník Anny z Kunštátu 13. XI. 1371, in: Severní Morava. Vlastivědný sborník 78/1999, str. 7n

⁶ rozbor terminologie na str. 20n této práce

14. Hradiště nad Jizerou, náhr. opata Pavla⁸
15. Kašperské Hory, hřbitovní kostel sv. Mikuláše, náhrobní deska Mikuláše Hoslera asi z r. 1347⁹
16. Pacov, náhr. Hrona z Pacova¹⁰
17. Plzeň, skupina náhrobníků z pol. 14. stol., náhr. abatyše v chrámu
18. Praha, klášter sv. Jiří, náhr. abatyše Kunhuty
19. Praha, bývalý kostel sv. Linharta, náhrobník kramáře Pelhřima
20. Praha, katedrála sv. Víta, Vojtěcha a Václava, náhrobník kanovníka Oldřicha ze Žlutic a náhrobníky Petra Parlěře, Matyáše z Arrasu a dvorního malíře Karla IV. Osvalda
21. Tachov, kostel sv. Václava, náhrobník s vyrytým symbolem kříže, který je umístěn na pomyslné Golgotě¹¹.
22. Velehrad
23. Zbraslav, klášter, kapitulní kostel P. Marie a kostel sv. Jakuba, asi 5. důležitých náhrobníků¹²
24. Zlatá koruna, asi 4. náhrobníky opatů v kapitulní síni

Oba dva seznamy obsahují náhrobníky, které jsou zachovalé v takovém stavu, že mají alespoň minimální vypovídací hodnotu. Existuje totiž také množství fragmentů, které mají vzhledem ke své torzovitosti malou vypovídací hodnotu (viz např. Zbraslav, Ostrov)

Další skupinu tvoří náhrobky, které jsou v literatuře všeobecně známé. Jde o soubor opatských náhrobníků z kláštera na Ostrově. Z těch jsem vybrala ty, které pochází ze 14. století. Náhrobníky opatů ze 14. století z areálu klášterní baziliky se do dnešních dnů zachovaly prakticky všechny, a tak o nich můžeme mluvit jako o souboru, který pro svoji kontinuitu patří k sobě, také proto, že vznikl patrně ve stejné dílně. Soubor kamenných náhrobníků a jiných architektonických článků vyzvednutých z areálu ostrovského kláštera se řadí k největším souborům plastiky 14. stol. Můžeme si

---

⁷ Soupis památek historických a uměleckých, okr. čáslavský

⁸ B. Pečírka, Dějepis výtvarného umění, 1933, str.

⁹ O. Brachtel, P. Rožmberský, V. Švábek, Náhrobní kameny na Sušicku, 1990, str. 20

¹⁰ Náhrobky od čísla 7: B. Pečírka, Gotická plastika, in: Dějepis výtvarného umění v Čechách I., 1931, str. 190-200

¹¹ Z. Procházka, J. Oulík, Historické náhrobky Tachovska, 1995, str. 55

¹² K. Benešová, H. Ječný, D. Stehlíková, M. Tryml, Nové prameny k dějinám kl. kostela cisterciáků na Zbraslavi, in: Umění 34/1986, str. 393-401

proto vytvořit představu, jak asi výzdoba baziliky a konventu vypadala¹³. Nyní se vrátíme k seznamu. Jedná se o výčet těchto náhrobků, které jsou uloženy v Lapidariu hl. města Prahy (Národního muzea)¹⁴:

25. náhrobní deska opata Heřmana (vládl 1289-před 1313)
26. náhrobní deska opata Vojslava (+ 1317)
27. náhrobní deska neurčeného opata, 1. polovina 14. století
28. náhrobní deska Sudka z Ledče (+ 1312?) a jeho manželky, mezi 1330-1350
29. náhrobní deska rytíře z rodu pánů z Říčán, kolem 1340-1350
30. náhrobní deska opata Bohuslava/Bohunka (vládl od 1348, + 24. 6. 1363)
31. náhrobní deska neznámé osoby z Prahy(?), 14. století
32. náhrobní deska opata Diviše, řečeného Vlasatý (vládl od 1363, +listopad 1366)
33. náhrobní deska opata Zdislava? (Jana Podnavce I.?, Mstislava?), 2. až 3. třetina 14. století
34. náhrobní deska opata Jana Podnavce II. (vládl od 1395, + 24. 12. 1400)¹⁵

Seznamy můžeme označit za východisko této práce, které se dále v druhé části budou rozvíjet umělecko-historickými metodami.

Nyní bych přistoupila k podrobnějšímu rozpracování literatury.

Literaturu můžeme rozdělit do několika skupin dle toho, jak k danému tématu přistupuje. Začněme opět oběma edicemi soupisů památek. Tedy literaturou, která se zabývá pouze popisem. Jedná se o věcné popisy náhrobníků, které jsou součástí interiéru, většinou sakrálního prostoru (krypta, kostel, kaple; druhotné umístění v podlaze, či ve zdi chrámu). Popis obsahuje umístění náhrobní desky v kostele, její rozměry a materiál, formu zpracování (tj. popis vyobrazení a dekorací, technika) a případně majitele. Poté je zaznamenán nápis (pokud se zachoval, nebo pokud na náhrobku vůbec byl), který je umístěn obvykle po stranách desky a datace, která se taktéž většinou objevuje jako součást nápisu (jedná se většinou o datum úmrtí majitele desky). Musím podotknout, že některé popisy náhrobníků jsou velmi nedostatečné, i

---

¹³ viz: A. Merhautová, Ostrovský klášter a jeho výroba keramiky, in: 1000 let kláštera na Ostrově (999-1999). Sborník příspěvků k jeho hmotné kultuře v raném a vrcholném středověku, Praha 2003, str. 29-42

¹⁴ Seznam je převzat z: D. Stehlíková, Ostrovské náhrobky a pečeti z let 1220-1520, in: 1000 let kláštera na Ostrově (999-1999). Sborník příspěvků k jeho hmotné kultuře v raném a vrcholném středověku, Praha 2003, str. 75-101

¹⁵ popisy náhrobků uvedeny tamtéž na str. 83-94

když se jedná o památky ze 14. stol., které by stálo za to uchovat alespoň v exaktním popisu a fotografickém materiálu nebo nákresech.

Další skupinu tvoří literatura zabývající se detailněji pouze několika náhrobníky, které mají spolu nějakou souvislost. Jedná se o odborné články a statě v odborných publikacích. Zabývají se rozborem materiálu, zpracování a jejich analogiemi. Dále vlivem různých uměleckých proudů na formu zpracování (jestli je to reliéf či rytá forma). Tedy jedná se také o popis, ovšem daleko více detailnější a podávající odborné informace z epigrafiky, heraldiky, kulturně-historické oblasti či ze stylové analýzy.

Poté jsou to statě, které se zabývají dílčím problémem (např. vývoj gotického písma) jak už jsem výše podotkla. Náhrobníky ze 14. stol. jsou totiž cenným pramenem pro studium gotické majuskuli¹⁶. Literatury o náhrobnících, jak už jsem tady několikrát zmínila není dostatek. Je to také dané tím, že není hmotný materiál pro zkoumání této problematiky. Ovšem vývoj se dá také odvodit od četných analogií v zahraničí. Náhrobníky často stihl nešťastný osud, když byly použity k jinému účelu než k uchování vzpomínky na zesnulého. Používaly se jako nová dlažba do chrámů, anebo jako výtuž do novostaveb (viz. náhrobek Guty v anežském klášteře) dále například jako druhotná součást mobiliářů v kostelech (viz. náhrobek Anny z Kunštátu). Některé byly v průběhu staletí zcela zničeny, ať už záměrně nebo přirozenou cestou. Dále bylo časté zadržovat náhrobníky do kostelních vnějších zdí a hřbitovních zdí, kde podlely přírodním podmínkám. V tomto bádání je důležitá archeologie a její výzkumy. Řekla bych, že literatura o náhrobnících ze 14. stol se teprve píše v závislosti na nálezech archeologických výzkumů. V kronikách a záznamech ze 14. století čteme o zhotovení náhrobníků, protože jejich zřízení byla velmi nákladná záležitost. Ovšem hmotné prameny se doplňují s postupující prací archeologů (to se týká např. literatury o náhrobníku princezny Guty). Tedy další skupinou literatury zabývající se náhrobníky je taková, která vlastně publikuje archeologické nálezy a jejich výsledky. Proto si troufám říci, že náhrobníků je stále ještě málo nalezených a proto neexistuje souhrnná publikace, protože k ní není dostatečně bohatý materiál.

O náhrobnících se můžeme dočíst v odborných publikacích, které pojednávají o umění dané doby souhrnně nebo se zabývají pouze její jednou částí (sochařství, malířství-knižní, deskové). Pečírka publikuje informace o náhrobnících ze 14. století v kapitole o sochařství. Přistupuje k nim jako významné složce tehdejšího uměleckého projevu. Je to zatím jediná publikace, která náhrobníkům věnuje tak rozsáhlou stat' a

---

¹⁶ V. Denkstein, Z. Drobná, J. Kybalová, Lapidárium Národního muzea, Praha 1958, str. 58-61

kteřá se jimi zabývá obecně. Čili, nechybí tam rozdělení podle formy zpracování a vývoj těchto forem a jejich analogií se západní Evropou. J. Krása píše o náhrobnících, ale v souvislosti s tehdejšími malířstvími. V souvislosti s tisíciletým výročí existence kláštera na Ostrově a archeologickým výzkumem probíhajícími na tomto místě několikrát v průběhu 20. stol., vyšel Sborník 1000 let kláštera na Ostrově. Sborník příspěvků k jeho hmotné kultuře v raném a vrcholném středověku, kde je jeden článek zcela věnován opatským a jiným náhrobním kamenům, nalezených právě při zmíněných archeologických výzkumech. Řekla bych, že takto by mělo vypadat odborné zpracování tohoto tématu.

Dále máme k dispozici literaturu, která se zabývá náhrobníky z hlediska vývoje zobrazování, a jejich rozdělení obecného z hlediska funkce. Mám na mysli slovníková hesla a jiné příručky.

1.1 Chronologické seřazení materiálů a jejich rozbor

Jedná se jak o chronologii literatury, tak i chronologii názorů a dataci náhrobníků, která je nezbytná pro správné určení stylové analýzy jednotlivých náhrobníků.

Nejstarší informace uvedená v literatuře pochází z roku 1859, kdy vyšel třetí díl Památek archeologických a místopisných¹⁷. Nejedná se o odborné zpracování, ale o pouhou zmínku. Další článek je z r. 1874 a opět je uveden v Památkách archeologických a místopisných¹⁸. Pojednává o náhr. v Bohuslavicích. Tento náhr. není uveden ani v jedné soupisové edici, ale také ani v dalších dvou seznamech z jiné literatury.

Poté do chronologie musíme zařadit článek K. Vlačihy, který opět vyšel v Památkách archeologických a místopisných¹⁹ a zpracovává náhrobníky, které nepocházejí ze 14. století, ale mají k náhr. této doby velmi blízko. Jedná se o náhr. královny Kunhuty, která byla manželkou Přemysla Otakara II. a náhr. Princezny Guty. Tyto desky byly nalezeny při archeologických výzkumech v Anežském klášteře. Aby chronologický seznam literatury byl kompletní musíme kvůli zachování posloupnosti

¹⁷ Náhrobník pána Zbislava z Čáslavi, in: Památky archeologické a místopisné III/1859, str. 329

¹⁸ Náhrobník v Bohuslavicích, in: Památky archeologické a místopisné XIV/1874, str. 486

¹⁹ K. Vlačiha, Dva náhr. kameny z kostela sv. panny Barbory při klášteře bl. Anežky Přemyslovny v Praze, in: Pam arch. a místopisné XX/1903, str. 67

uvést opět Soupisy památek historických a uměleckých v království českém, které vycházely na přelomu 19. a 20. století. Výše jsou informace ze Soupisů zpracovány v konfrontaci s mladší edicí E. Pocheho, která vycházela v 70. a 80. letech 20. stol., proto se již k tomuto nebudeme vracet. Další publikací, která pojednává souhrnně o středověkém umění jsou Dějiny umění středověkého od J. Brániše, které poprvé vyšly na poč. 20. stol.. Krátké, pouze informativní zmínky jsou uvedeny v I. díle na str. 154n a 101n²⁰

Dále jsou to články, které pojednávají o náhr. z ostrovského kláštera sv. Jana Křtitele u Davle. Roku 1913 vydal K. Guth na základě výzkumů, které probíhaly na Ostrově v letech 1898-99 a 1907, a které dr. Karel Guth organizoval, článek s názvem Náhrobky opatů kláštera ostrovského²¹. Bylo nalezeno pět náhrobníků pod podlahou klášterní baziliky. Jedná se o náhr. opata Vojslava, Heřmana (Hermann), Bohuslava (Bohuňka), nejspíš náhr. opata Diviše a opata Jana Podnavce. Dalším článkem, který pojednává o ostrovských náhr. je čl. A. Sedláček, Náhrobky opatů Ostrovských²². Sedláček vychází z článku K. Gutha a rozebírá ty náhrobníky, které byly nalezeny při výzkumech. Jako Guth i Sedláček rozděluje náhrobníky na nedatované (2. náhr.- opata Heřmana Vojslava,) a datované (3 náhr.- opata Diviše, Bohuslava, a Jana Podnavce). To znamená, zda-li je přítomen rok, či celý letopočet úmrtí majitele náhr.. Opat Heřman byl zvolen okolo roku 1289 a vládl zhruba do r. 1313. Ovšem Sedláček se domnívá, že zemřel nejspíše blíže k r. 1289 než k roku 1313 vzhledem k úmrtí opata Vojslava²³. D. Stehlíková uvádí vládu opatovu mezi léta 1289 až 1313²⁴.

Sedláček se podle listin pokouší datovat náhrobník opata Vojslava kolem roku 1313-1316, což je rok opatova úmrtí, ale také zároveň rok nástupu do funkce. D. Stehlíková rok úmrtí posouvá na 1317²⁵.

Náhrobník opata Diviše je datován r. 1366. Zvolen opatem byl r. 1363, ovšem roku 1365 je připomínán opat Mstislav, který zemřel ve funkci roku 1395²⁶. Je možné,

²⁰ J Brániš, Dějiny umění středověkého. Od počátku křesťanství v Čechách do roku 1306, I. díl, Praha 1892. Od roku 1306 do počátku nového věku, II díl, Praha 1893

²¹ K. Guth, Náhrobky kláštera ostrovského, in: Umělecké poklady Čech I./1913, str. 63n

²² A. Sedláček, Náhrobky opatů ostrovských, in: Časopis společnosti přátel starožitností českých XXXIII./1925, str. 18-21

²³ A. Sedláček, tamtéž, str. 18-21

²⁴ D. Stehlíková, o.c., str. 84

²⁵ D. Stehlíková, tamtéž, str. 84

²⁶ J. Emler, Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica pragensem per archidiocesim 7 dílů, Praha 1865-1899

že opat Diviš nebyl ve funkci potvrzen nebo kvůli nemoci se opatské berly vzdal²⁷. Na to naráží J. Hejnic (Náhrobky v Lapidariu Národního muzea, in: Sborník Národního muzea, řada A historie XIII./1959 č. 4), že opat Diviš je jako jediný zobrazen bez opatské berly²⁸, což může vysvětlovat to, že opat nebyl r. 1363 potvrzen do funkce papežskou kurií, a že roku 1365 byl nově zvolen již zmíněný opat Mstislav²⁹. Opat Bohuslav nebo Bohuňek zemřel jak je vyryto na desce 24. 6. 1363 Zmínka o tom, že opat zemřel ve 33. letech je nejspíše chybná, jelikož nekoresponduje se záznamy jednotlivých vládních období opatů³⁰. D. Stehlíková poznamenává, že opat vládl od roku 1348, ovšem Sedláček uvádí první připomínku o tomto opatovi již r. 1344. Poslední zmiňovaný náhrobník v obou nejstarších člancích patří opatu Janu Podnavci. Zemřel jak je uvedeno na nápise 24. 12. 1401, což ovšem nesouhlasí s potvrzovacím zápisem opata Alberta, který byl potvrzen 14. ledna 1401. Jan patrně zemřel již roku 1400, ovšem díky různým počítáním začátků roku se datum přesunulo³¹. Stehlíková uvádí datum úmrtí rok 1400.

A. Sedláček se zabývá pouze datací a je první styčným bodem pro další bádání ohledně určování datací. Stehlíková se více zaměřuje na umělecko-historické hledisko a dataci ustanovenou jinými badateli přejímá.

Velmi důležitou publikací pro tuto práci je Dějepis výtvarného umění v Čechách od J. Pečírky z roku 1931³². Pečírka zde náhrobníky rozděluje systematicky na „opatské, na nichž kromě nápisu jest vyryt odznak opatské moci, berla, a duchovních, velmožů neb osob soukromých na nichž jest vyryta lidská postava“³³, dále pak na ryté a plastické. Ryté náhr. dělí na opatské s berlou, náhrobníky s křížem a náhr. figurální. U každého typu ikonografického uvádí příklady. Opatské s berlou se nachází v klášteře Zlatá koruna (jde o desky opatů Dětricha +1335, Ludolfa +1359, Jindřicha +1369, Arnolda +1397), potom v Hradišti nad Jizerou, náhr. opata Pavla; ve sv. Jiří v Praze,

²⁷ A. Sedláček, o.c., str. 20

²⁸ D. Stehlíková ve své stati o.c. uvádí na str. 91 cit. „Jako jediný z opatů je zobrazen bez infule, tedy nezbytné insignie svého úřadu“. Myslím si že je to chyba a v textu má být bez berly, protože i na jiných náhrobcích jsou vyobrazeni opatové bez infule (viz. náhr. opata Heřmana, nahr. opata Vojslava), ale vždy mají berlu.

²⁹ Převzato z: D. Stehlíková, o.c., str. 91 a J. Hejnic, Náhrobky v Lapidariu Národního muzea, in: Sborník Národního muzea, řada A historie XIII./1959 č. 4)

³⁰ A. Sedláček, o.c., str. 19

³¹ A. Sedláček, tamtéž, str. 20

³² J. Pečírka, Gotická plastika, in: Dějepis výtvarného umění v Čechách I. díl, 1931, str. 190-200

³³ cit. z: J. Pečírky, tamtéž, str. 190

náhr. abatyše Alžběty v Plzni (+1378) a v Hradci Králové náhr. Hroznatův. Uvádím je zde pro doplnění stávajícího seznamu protože v literatuře pozdější, najmě v Uměleckých památkách Čech většina není uvedena. Také k nim není žádná obrazová dokumentace. Náhrobníky s křížem se nachází (ely) mimo jiná místa, která uvedu až při rozboru příslušné publikace, také v Kolíně nad Labem a Bukovníku. Figurální náhrobníky z Plzně (postava abatyše v S zdi arciděkanického chrámu sv. Bartoloměje), nejsou taktéž uvedeny v žádné jiné odborné stati či článku. K těmto náhr. bohužel chybí obr. materiál. Ovšem jsou důležité pro celistvost zadaného tématu. U plastických náhrobků jsou vyjmenovány známé náhr. ze svatovítské katedrály. Pečírka zde vyzdvihuje význam hl. figurálních náhrobníků pro výtvarné umění jako celku. Jak podotýká dále, náhrobníky ryté se spíše řadí do malířského umění a má za to, že sochaři byla vzorem lineární kresba. Naopak také působila na formu monumentální plastika³⁴, takže můžeme říci, že sepulkrální tvorba má dva inspirační zdroje, co se týče formy. Potom Pečírka chronologicky řadí ryté náhrobníky od nejstarších, které pochází již ze 13. stol. metodou stylové analýzy a komparační metodou. Je to jiný přístup, než volí A. Sedláček (viz výše). První je deska nejspíš dcery Přemysla Otakara II. Markéty (+1213)³⁵. Dále uvádí ještě pouze pět náhrobníků ostrovských, které jsou vyjmenovány výše. U opata Heřmana uvádí stejné letopočty jako Stehlíková a Sedláček, v datu úmrtí se přiklání k A. Sedláčkovi. Do první poloviny 14. století řadí i náhr. abatyše v plzeňském chrámu. Dále je to tzv. fragment náhrobníku (náhrobku) Václava I., který je datován do 1. pol. 14. stol.³⁶, náhrobník abatyše Kunhuty, Mstislava (Jistislava) z Chlumu a Hrona z Pacova. Kolíně nad Labem se nachází dvoj náhrobník Ruthardův a jeho manželky datovaný do 1. třetiny 14. stol.. Potom fragment z koleje jezuitů v Hradci Králové a pozdější náhr. manželky Oty z Černovic z r. 1353. Po polovině 14. stol. nastupuje nová forma figurálních, plastických náhrobků.

Dle chronologie následuje článek F. Stehlíka, Klášter sv. Jana Křtitele na Ostrově z r. 1947³⁷. Je to souhrnné pojednání a publikování poznatků z dalšího arch. výzkumu, který na ostrově probíhal v letech 1933-34. Při tomto výzkumu byl nalezen hrob opata Jana a jeho náhrobník, který zemřel r. 1328

V roce 1958 byla vydána publikace o Lapidáriu Národního muzea J. Denksteinem a jedna část je věnována náhrobníkům ostrovským. Denkstein popisuje

³⁴ J. Pečírka, tamtéž, str. 191

³⁵ Pečírka ještě nezná desku princezny Guty, která byla nalezena v Anežském klášteře později

³⁶ což je podle novějších výzkumů náhr. královny Kunhuty

³⁷ F. Stehlík, Klášter sv. Jana Křtitele na Ostrově, in: Zprávy památkové péče 7/1947, str. 126-142

nápisy a věnuje se jejich rozboru. Také popisuje techniku rytí a uvádí paralely v soudobém sochařství, hl. v esovitém prohnutí postav. Jedná se o spíše technický náhled³⁸. Odkazuje se na K. Gutha v technice rytí a zdobení (tzv. niellovaná kresba – vrypy jsou vyplněny barevně odlišnou pryskyřičnou hmotou)³⁹. Stejně jako Pečírka hovoří o vlivu malířství i sochařství na tvorbu zároveň. Dataci určuje, stejně jako předešlý autoři pomocí popisu a stylové analýzy. Nejstarší je deska opata Heřmana⁴⁰ a také to dokládá ještě rysy románskými, které jsou patrné na zpracování. Poté následuje náhr. deska o. Vojslava, před rokem 1317, opět podle Sedláčka⁴¹. Poté uvádí nedatovanou desku prostovlasého opata a řadí ji do 1. pol. 14. stol.. Nově nalezený náhrobník Sudka z Ledče datuje do poloviny 14. století. Poslední dva vyjmenované náhr. spojuje Denkstein s prvními dvěma na základě podobnosti architektury nad hlavami postav. Podle stylové analýzy určuje u posledních přibližnou dataci, která není podložena písemnými prameny. Další deskou pocházející z pol. 14. stol., je deska opata, který drží před sebou kalich a berlu. V šedesátých letech podle Denksteina vznikly deska opata Bohuslava a opata Diviše. Náhrobky poloviny století nemají skoro žádnou souvislost s malířskými tendencemi poloviny 14. stol. a „spíše připomíná strohé a střídme vertikální záhyby na některých raně gotických sochách z první pol. 14. století (např. na madoně z Rouchovan)“⁴² Nejmladším náhrobník skupiny ostrovských desek patří Janu Podnavci a vznikl po smrti opatově r. 1400.

O rok později tj. 1959, vyšel článek J. Hejnice, *Náhrobky v Lapidariu Národního Muzea*⁴³. Zabývá se náhrobníky z hlediska vývoje písma a také písmu přikládá největší důležitost. Zdůrazňuje ovšem bezpečné datování jako základ pro veškeré bádání. První je opět náhr. opata Heřmana a opět se odkazuje na A. Sedláčka. Dále zařazuje náhrobník Sudka z Ledče, který datuje po r. 1312 (rok smrti pána z Ledče), ovšem letopočet Hejnic doplnil sám. Pro připomínku, Denkstein datuje náhr. manželů až do poloviny 14. století, ovšem podle písma, což je raně gotická majuskula, by mohl souhlasit letopočet 1312. Denkstein, ale dobu vzniku odvozuje od způsobu zpracování architektury arkády, která obsahuje visutou volnou arkatury, „jež nedovoluje

³⁸ V. Denkstein, Z. Drobná, J. Kybalová, o.c., str. 58-61

³⁹ K. Guth, o.c., str. 63n

⁴⁰ v datu úmrtí se odkazuje na A. Sedláčka

⁴¹ A. Sedláček, o.c., str. 19

⁴² V. Denkstein, ..., o.c., str. 60

⁴³ J. Hejnic, o.c.

vznik desky položit časněji než do poloviny 14. stol.“⁴⁴. Zde máme opět příklady dvou rozdílných způsobů uvažování. Hejnic náhrobníky datuje podle písmo a písemných zmínek, jelikož se odkazuje na stať A. Sedláčka a Denkstein, který dataci uzpůsobuje výhradně podle stylové analýzy a komparační metody. Hejnic dále uvádí náhrobník opata Vojslava, Bohuslava, Diviše Jana Podnavce. U tohoto náhrobníku se neshoduje interpretace Sedláčkova překladu textu a Hejnicova. Text zní latinsky: „Anno Domini MC CCC primo nono Kalendas mensis Ianuarij. Obiit venerabilis. Johannes podnawetz abbas monasterii insulani“. Sedláček, jak je poznamenáno výše překládá text s letopočtem 1401, ale uvádí ho na správnou míru⁴⁵. Ovšem Hejnic vypustil slovo primo a rovnou překládá rok 1400. Dále dataci podkládá písemnými zmínkami a věnuje se rozboru literatury náležející k této problematice.

Následuje literatura, která se zabývá náhrobníky, které nepochází ze 14. století, ale mají k nim velmi blízko slohem a formou a patří do skupiny náhrobníků, které jsou podobné náhr. abatyše Kunhuty (+ 1321) ve svatojiřském klášteře. V roce 1961 byl vydán článek E. Pochitonova a P. Radoměřského, který navazuje na práci K. Vlačíhy z r. 1903 a pojednává úplně nově o náhr. princezny Guty, dcery Václava II a Guty Habsburské z Anežského kl.. Dává ho do spojitosti s náhr. abatyše Kunhuty a královnou Kunhuty Uherské, druhé ženy Přemysla Otakara II, jak o něm píše Vlačíha⁴⁶.

V roce 1976 na předchozí, uvedený článek navázal K. Chytil v článku Mistr Gutina Náhrobníku a jeho dílo,⁴⁷ kde předkládá nové poznatky a svá stanoviska. Nejstarším náhrobníkem z této skupiny je deska královnou Kunhuty ve frontálním zobrazení, které je typické ještě pro 14. století. Postava na náhrobníku princezny Guty je vyobrazena v radikálním tříčtvrtečním profilu, stejně tak i postava abatyše K. Stejskal se zabývá těmito náhrobníky v souvislosti s malbou a snaží se je začlenit do vývoje knižní a nástěnné malby doby Přemysla Otakara II., Václava II.⁴⁸, který potom vyústil ve sloh poklasické gotiky, kam patří zmíněné náhrobníky. „Východiskem tohoto slohu je pařížské dvorské malířství“⁴⁹, které svým vlivem zasahovalo do Champagne, a z které

⁴⁴ cit. z: J. Denkstein, ..., o.c., str. 59

⁴⁵ Překlad M CCCC primo

⁴⁶ E Pochitonov, P Radoměřský, Neznámý přemyslovský náhrobek, in: Časopis Národního muzea 1961/č. 2, str. 131-

⁴⁷ K. Stejskal, Mistr Gutina náhrobníku a jeho dílo. K počátkům gotického malířství v Čechách, in: Časopis Národního muzea 1976/145, str. 10-

⁴⁸ K. Stejskal, tamtéž, vysvětlení vlivů, které působily v Čechách, str. 13n

⁴⁹ cit. z: K. Stejskal, tamtéž, str. 15

přišla pravděpodobně stavební hut' Anežského kláštera a také Mistr Gutina náhrobníku do Prahy⁵⁰.

Následuje krátká stat' J. Kamarýta⁵¹, pojednávající o náhrobníku manželského páru Rutharda a Dimut. Neuvádí zde dataci, ani nepopisuje náhrobník, ale uvádí další prameny a literaturu.

M. Pojsl publikoval v r. 1984 článek o náhrobníku Anny z Kunštátu, kterým se zabýval znovu v r. 1999.

V r. 1984 také vyšel také článek s názvem Marginálie k umění doby posledních Přemyslovců⁵², kde autoři doplňují publikaci Umění doby posledních Přemyslovců⁵³. Autorkou statě o náhrobnících je D. Stehlíková, která jmenuje J. Pečírku jako autora prvního přehledného zpracování náhrobníků. Ukazuje na náhrobnících jednu souvislou linii tvorby: jsou to náhrobníky, které patří do proudu poklasické gotiky, tak jak je popsal K. Stejskal, a to dílna Mistra Gutina náhrobníku a s ní související ostrovské náhrobníky. Dále nově nalezený zbraslavský náhrobek⁵⁴. Poté náhrobek rytíře z komendy johanitů v Drobovicích u Kutné Hory kolem r. 1300. Tomuto se podobají další náhrobníky z Čáslavi a z Pacova (náhrobníky jsou uvedeny v 1. seznamu náhr. této práce). Náhr. Hrona z Pacova u Pelhřimova se podobá Jistislavově náhr. z Čáslavi tvarem zaoblené desky. Nyní si vysvětlíme směry vlivu, jak na sebe působily jednotlivé náhrobky. Nejstarší náhr. královny Kunhuty a princezny Guty jsou svým zpracováním architektury nad postavami podobné náhrobníku rytíře z Drobovic. Na jeho formu pak navazují náhrobníky pana Jistislava z Chlumu a Hrona z Pacova, které se řadí do vlivu něm. plastiky (konkrétně sasko-duryňský okruh funerální plastiky) a knižní malby⁵⁵. Je třeba podotknout, že něm. tvorba samozřejmě také přijímala prvky z francouzského umění.

V roce 1986 vyšel již inzerovaný článek v předešlém a to, Nové prameny k dějinám klášterního kostela cisterciáků na Zbraslavi⁵⁶. Autorkou statí o náhrobnících

---

⁵⁰ K. Stejskal, tamtéž, str. 15

⁵¹ J. Kamarýt, Kolínské náhrobky a nápisné texty, in: Středočeský sborník historický 1981/16, str. 160

⁵² D. Stehlíková, J. Varhaník, J. Sommer, Marginálie k umění doby posledních Přemyslovců, in: Umění 1984/32, str. 23-31

⁵³ Kol. autorů, Umění doby posledních Přemyslovců, Roztoky u Prahy, 1982

⁵⁴ Kol. autorů, Nové prameny k dějinám kl. Kostela cisterciáků na Zbraslavi, in: Umění XXXIII./1986, str. 393-401

⁵⁵ D. Stehlíková, J. Varhaník, J. Sommer, o. c., str. 25n plus poznámky, kde jsou odkazy na starší literaturu

⁵⁶ K. Benešová, H. Ječný, D. Stehlíková, M. Tryml, in: Umění XXXIII./1986, str. 393-401

je D. Stehlíková. Pojednává o souboru dvanácti náhrobnících datovaných do r. 1420. Byly vyzvednuty z kostela Panny Marie, ambitu a kapitulní síně kláštera a z kostela sv. Jakuba na Zbraslavi. Pojednám pouze o náhrobnících, které se týkají zadaného tématu práce. Prvním náhrobníkem je patrně dvoj náhrobník pánů Morů⁵⁷, nebo jsou to dvě desky uložené vedle sebe. Vzhledem k velkému poškození nelze dataci provádět stylovou analýzou, ale hledat na základě zachovaného textu na desce v literárních odkazech. Datace spadá vzhledem k úmrtí obou osob mezi léta 1317-1356 až 1358. Druhým náhrobníkem je deska neznámého opata, ovšem na náhrobníku jsou vyobrazeny torzálně dvě postavy. Jedna postava předává opatskou berlu postavě druhé. Náhrobník můžeme datovat do r. 1316, kdy opat Konrád abdikoval na svou funkci a předal berlu Petru Žitavskému⁵⁸. Stejně tak jako postavy na deskách princezny Guty a abatyše Kunhuty jsou na zbraslavské desce figury vyobrazeny v tříčtvrtečním profilu. Zajímavá věc je uvedena na konci krátkého pojednání o tomto náhrobníku⁵⁹. Cit.: „Oproti například dochované, náhrobní desky opatů ostrovských a zlatokorunských svědčí o přísném dodržování řeholních pravidel“. Jak je patrné z textu výše, ikonografii si objednavatelé náhrobníků určovali sami. Možná tedy i přes řeholní pravidla benediktinů si opat Diviš přál zobrazit se jako prostý mnich bez žádných biskupských insignií⁶⁰. Následují fragmenty 3. desek: část desky se dvěma kytkami, která vznikla v 1. třetině 14. století. Možná se jednalo opět o dvoj náhrobník. Potom část desky s drapérií a kožešinou, kterou můžeme datovat od konce 13. stol do pol. 14. stol. Poslední je část desky s hradbou a domem. Je podobná architektuře na desce rytíře z Říčán⁶¹. Náhrobní deska Jana z Cimburka (+ 11. 6. 1400)⁶², je nejmladším náhrobníkem a nikoli nejstarším jak uvádí Fr. Hansl.

Pouze informativní ráz má publikace J. Kamarýta⁶³, který píše o Kolínském historii a památkách. Jedná se o popis chrámu sv. Bartoloměje, kde v boční stěně u postranního vchodu je zazděn dvoj náhrobník manželů, o kterém zde byla již několikrát zmínka. Knížečka obsahuje plánek se zakreslením místa, kde se náhrobník nachází. Poté následuje velká monografie pojednávající o Anežském klášteře⁶⁴. Obsahuje také

⁵⁷ je několik variant komu z Morů náhrobek mohl patřit, viz str. 395

⁵⁸ tamtéž, str. 397

⁵⁹ tamtéž, str. 397

⁶⁰ úvaha k Stehlíkové, o.c. a Hejnicovi, o.c. o ikonografii náhrobníku opata Diviše

⁶¹ Názvy fragmentů jsou převzaty z článku J. Benešovská, ..., o.c., str. 398

⁶² popis podává stať v knize: Fr. Hansl, Smíchovsko a Zbraslavsko, Praha 1899, str. 443

⁶³ J. Kamarýt, Kolínský chrám. Stavebně historický popis a průvodce, Kolín 1988

⁶⁴ H. Soukupová, Anežský klášter v Praze, Praha 1989

pojednání o náhrobnících, které se v prostorách kláštera našly. Prvním je náhrobník královny Kunhuty, který byl objeven v r. 1901 v kostele sv. Salvátora⁶⁵. Královna zemřela v r. 1285 a byla pohřbena na vyvýšeném místě v kostele a nikoli v královské kryptě. Dalším náhrobníkem, který se zachoval stejně jako předešlý ve fragmentech, je deska Kunhutiny dcery Markéty(?), který byl nalezen v r. 1901 v oltáři ve svatyni Spasitele⁶⁶. Ovšem náhrobník je dnes nezvěstný a proto se o něm nebudu více zmiňovat. V roce 1958 byl nalezen náhrobní kámen princezny Guty v sekundárním uložení v navážce nad klenbami⁶⁷. Přejímá také oblast inspiračního vlivu od K. Stejskala⁶⁸.

Dostáváme se k nejnovější literatuře 90. let 20. století a začneme soupisy náhrobníků o kterých se v literatuře ještě nepsalo. První publikací vydanou v r. 1990 jsou *Historické náhrobníky Domažlicka*⁶⁹. Sešitové vydání pojednává na začátku o obecném vývoji náhrobníků a k jednotlivým obdobím uvádí příklady spolu s vyobrazeními pro utvoření představy. Práce je členěna podle lokalit a náhrobníky z 13.-14. jsou pouze dva. Ve stejném roce vyšla další publikace shromažďující náhrobníky na Sušicku. Zde jsem vyhledala pouze jeden příklad⁷⁰. Poté v roce 1995 byla vydána publikace o náhrobnících v okolí Tachova, kde se vyskytuje pouze jeden náhrobník ze 14. století v kostele sv. Václava v Tachově⁷¹. V roce 1996 byla vydána útlá kniha Jana Adámka a Jiřího Fröliche⁷². Tato kniha je lépe zpracována než předcházející publikace, protože katalog náhrobníků není řazen podle lokalit, ale podle datace, což je pro mé východisko práce výhodnější a myslím, že celkově je přehlednější. Ovšem téma je zúženo na jednu lokalitu, což usnadňuje systém katalogizace. Za jednotlivými popisy náhr. je uvedena příslušná literatura. Z konce 13. stol. nebo poč. 14. se dochovala deska s reliéfem latinského kříže, která asi pochází z kostela Panny Marie. Další 4. desky pochází z přelomu 14. a 15. stol.. Je na nich opět reliéfní latinský kříž stojící na stylizované Golgotě se srpkem měsíce a sluncem po stranách. Všechny

⁶⁵ tamtéž, V poznámce 220 na str. 316 pod touto informací se skrývají prameny i literatura dosud o tomto náhr. napsané

⁶⁶ tamtéž, poznámka 222 na str. 316

⁶⁷ zde se Soukupová odkazuje na čl. E. Pochitonova, P. Radoměřského

⁶⁸ tj. oblast pařížského dvorského malířství

⁶⁹ Z. Procházka, *Historické náhrobníky okresu Domažlice*, Plzeň 1990

⁷⁰ O. Brachtel, P. Rožmberský, V. Švábek, *Náhrobní kameny na Sušicku*, 1990

⁷¹ Z. Procházka, J. Oulík, *Historické náhrobníky Tachovska*, 1995

⁷² J. Adámek, J. Frölich, *Písecké náhrobníky z 13.-18. století*, Písek 1996

pochází z kostela Panny. Marie. Posledním je „torzo horní části náhrobní desky s nápisem provedeným v gotické majuskuli“...⁷³.

Můžeme říci že tyto publikace, které usilují o co nejúplnější seznamy náhrobníků, patří do jedné řady.

Dalším článkem je již několikrát zmíněný čl. D. Stehlíkové Ostrovské náhrobky a pečeti z let 1220-1520. Popisuje výzkum a objevení a historii shromažďování náhrobníků do Lapidaria Národního muzea. Dále se zabývá technologií výzdoby a uměleckým významem desek, poté následuje katalog fragmentů a náhrobníků, který je již výše zpracovaný.

Poslední publikací, která vyšla r. 2004 je kniha pojednávající o náhrobnících v mělnickém regionu, kde se nachází pouze jeden ze 14 stol., náhr. Jana z Landštejna, který byl nalezen v kostele sv. Petra a Pavla v Mělníku. Kniha pojednává také mimo jiné o terminologii názvosloví a o celkovém vývoji, z něhož budu v následující části čerpat⁷⁴.

Úplně na závěr chronologického přehledu literatury o náhrobnících zmíním tři, které jsem nenalezla v žádném výše zmíněném textu. Jsou součástí Lapidaria Národního muzea a nyní jsou vystaveny. Na popisných tabulkách jsem se dověděla pouze základní informace, které tady budu interpretovat. Je to náhrobník pražského kramáře Pelhřima ze zbořeného kostela sv. Linharta na Starém Městě z r. 1317. Byl nalezen při výkopech základů k Novoměstské radnici v r. 1909. Dále je to náhrobník svatovítského kanovníka Oldřicha ze Žlutic, který zemřel roku 1380 a je ze sliveneckého mramoru a poslední je náhrobník Osvalda, dvorního malíře Karla IV. kolem r. 1400. Původně byl umístěn v katedrále sv. Víta, Vojtěcha a Václava.

1.2 Textové prameny

O náhrobnících a osobách pod nimi pohřbenými se zmiňují i soudobé prameny. Jedná se o kroniky, nekrologia a právní akta. Např. Zbraslavská kronika⁷⁵, Nekrologium

---

⁷³ cit z: tamtéž, str. 14

⁷⁴ J. Kilián, Historické náhrobníky a epitafy Mělnicka, Regionální muzeum Mělník, Mělník 2004

⁷⁵ Petr Žitavský, Zbraslavská kronika. Chronicon aulae regiae, Praha 1976

Ostroviense⁷⁶, Libri confirmationum z ostrovského kláštera. Sekundárním pramenem jsou knihy od B. Balbína⁷⁷

1.4 Terminologie názvosloví

Náhrobek, náhrobník, náhrobní deska, náhrobní kámen, epitaf či kenotaf. To jsou pojmy, které označují rozdílnou formu hrobu nebo hrobky. V předešlé části používám nejvíce první tři pojmy. Po vysvětlení významu těchto názvů uvedu vše na pravou míru, jelikož se zdá, že v literatuře panuje zmatek ohledně těchto názvů. Podle Slovníku pojmů z dějin umění⁷⁸ je náhrobek „útvár nad hrobem“⁷⁹. Čili tam, kde je místo pohřbu. Náhrobník, nebo náhrobní deska „kryjící hrob v podlaze nebo ve zdi kostela s nápisem označujícím zemřelého a datum jeho skonu“. Podle tohoto slovníku se jeví obě hesla velice podobná a kdyby se někdo řídil podle této terminologie, tak neudělá větší chybu. Pod heslem epitaf najdeme tento výklad: „původně náhrobní nápis, později od středověku,... deska,...,zasazená do zdi kostela na památku zemřelého. Označuje-li hrob, je epitaf druhem náhrobníku“⁸⁰. Znovu se může zdát, že všechny již vysvětlené pojmy mají velice podobný význam, který není nijak výrazně odlišený. Kenotaf je „památník v podobě náhrobku, který však neobsahuje ostatky zemřelého“⁸¹. Znovu můžeme zaměnit tyto pojmy navzájem.

Dle Z. Procházky, Historické náhrobníky okresu Domažlice je Náhrobek „stavitelský nebo sochařský útvár umístěný nad hrobem. Vysvětluje jej podobně jako Blažíček s Kropáčkem. Dále vysvětlení pojmu náhrobník cituje opět z Blažíčka – Kropáčka, ovšem epitaf dále rozvádí a upřesňuje⁸². Tímto pojmem se nebudeme dále zabývat, jelikož epitafy se ve 14.století ještě nevyskytovaly.

Nejšířejši se pojmy zabývá J. Kilián. Náhrobník je kamenná deska „převážně ve tvaru obdélníku, která zakrývala nezděný pohřební prostor pod podlahou kostela či kaple“⁸³. Náhrobní desku odlišuje od náhrobníku funkcí. Dle Kiliána náhrobní deska kryje vchod do hrobky, čili prostoru, kde je pohřbeno více lidí. Náhrobkem rozumí

⁷⁶ Knihovna pražské kapituly A LVII/1

⁷⁷ B. Balbín, Miscellaneorum historicorum regni Bohemiae topographicus et chorographicus

⁷⁸ O. J. Blažíček., J. Kropáček, Slovník pojmů z dějin umění. Názvosloví a tvarosloví architektury, sochařství, malby a užitého umění, Odeon, Praha 1991

⁷⁹ tamtéž, str. 137

⁸⁰ tamtéž, str. 59

⁸¹ tamtéž, str. 99

⁸² Z.Procházka, o.c. str. 8

⁸³ J. Kilián, o.c., str. 4

objekt plastický, trojrozměrný který je umístěn nad pohřebním prostorem. Epitafem rozumí stejně jako předešlí, památku na zemřelého. Kenotaf vysvětluje blíže, jako symbolický hrob zesnulého z memorabilním účelem, nejčastěji z důvodu nenalezení těla mrtvého z nejrůznějších příčin.⁸⁴

Podle tohoto můžeme desky ze 14. století rozdělit na náhrobníky a epitafy, u tohoto ovšem s přihlédnutím k jejich sekundárnímu uložení. K tomuto můžeme mít určité připomínky. Např. k dvoj figurativním náhrobníkům manželů z kolínské katedrály, kdy neznáme rok úmrtí a je možné, že jeden z nich na desce byl vyobrazen ještě za svého života, jako další člen rodiny. Obtížnější určení z hlediska námětu je opět dvoj figurativní deska neznámého zbraslavského opata (patrně Konráda), který je vyobrazen, jak předává opatskou berlu svému následovníkovi. Jedná se o náhrobník, ale svým námětem se vymyká ze všech ikonografií funerálního umění.

D. Stehlíková ve své práci o ostrovských náhrobnících používá termín náhrobní deska. Uvedla jsem to stejně v soupisu ostrovských náhrobníků⁸⁵, jelikož cituji její názvy. Podle J. Kiliána by to byla chyba, protože náhrobní desky ostrovských opatů nekryjí větší prostor, než pouze pro jednoho zesnulého, i když je pravda, že byly nalezeny v podlaze. Ostatní autoři používají termín náhrobník a myslí tím desku, která opravdu kryla hrob. Je nutné připomenout, že se často desky nenašly na svých původních místech, ale můžeme s velkou pravděpodobností předpokládat, že se jedná právě o náhrobníky.

---

⁸⁴ tamtéž, str. 4-10

⁸⁵ str. 8 této práce

2. Náhrobníky, jejich typy a příklady

2.1 Obecný vývoj náhrobníků od 12. století (tři poslední publikace)

Vývoj náhrobníku u nás můžeme sledovat od 12. století, dalo by se říci kontinuálně. Doba před, je na památky tohoto druhu chudá, ale samozřejmě základní formy jsou přejaty z antiky. První náhrobníky v českých zemích pocházejí z konce 10. století z Libice. Poté známe památky (viz kameny z obce Radomyšl na Strakonicku, Volyně, Strakonice), což jsou ještě neopracované náhrobní kameny do pozdějšího běžného tvaru obdélníku, které na sobě mají vyryty patrně identifikační znaky majitelů kamene (např. luk, šíp, střela a také křížek). Tyto náhrobníky můžeme považovat za předchůdce erbovních náhr. pozdějších⁸⁶. Znakové náhrobníky, ale již opracované do tvaru obdélníkové desky se začaly objevovat ve 13. století. Největší nálezy jsou z kláštera na Velehradě. Jedná se o znakové náhrobníky šlechticů (nejčastěji se objevuje meč, a atributy příslušníka rodu, např. hrábě jako znak rodu Hrabšiců). Objevují se jak v ryté, tak v reliéfní formě. Nejstarší datovaný náhrobník z území Moravy pochází z r. 1282, který patřil proboštu olomoucké kapituly Alexovi⁸⁷. Jedná se o rytý, figurální náhrobník s textem po obvodu desky. Postava má nad hlavou architektonický motiv oblouku. Tento typ se objevuje na konci 13. stol a také ve 14. století, ovšem ze stylovými obměnami ovlivněnými poklasickou francouzskou gotikou. Z území Čech známe náhrobník sv. Vintíře z kostela sv. Markéty na Břevnově, který je figurální, provedený v nízkém reliéfu a pochází patrně z počátku 13. stol.. Plastické náhrobníky, které se spíše inspirovaly sochařskými díly se vyskytovaly i v západní Evropě.

Figurální rytý typ je nejrozšířenější formou náhrobníku ve 14. století u nás a pouze v detailech můžeme pozorovat určitý vývoj od 13. stol, který se zdá paralelní s tvorbou knižní malby a někteří autoři hledají podobnost v soudobém sochařství. Ovšem ryté náhrobníky mají spíše kresebný charakter a je otázkou, zda je považovat za sochařské dílo či malířské. Vliv skulptury můžeme třeba, podle jednoho z názorů pozorovat na náhrobníku ostrovského opata Jana Podnavce, kde se autor inspiroval sochou sv. Mikuláše z Rožmberka. Jde o esovitě prohnuté tělo, které ovšem je v této

⁸⁶ J. Adánek, J. Fröhlich, o.c., str. 6

⁸⁷ Z. Procházka, J. Oulík, o.c., str. 5

době bráno za normu v jakémkoli oboru umění pod vlivem poklasické gotiky, ale na motiv drapérie spíše působilo knižní malířství⁸⁸.

V této práci se budu zabývat spíše náhrobky rytými, než náhrobky reliéfními, kterých se zachovalo méně. Pro doplnění uvedu také náhrobníky, které pochází z poslední čtvrtiny 13. stol., jelikož jsou důležité pro celkový přehled. Také jsem je do své práce zařadila z důvodu velké podobnosti, kterou posléze ukáži na příkladech. Zde je velkým problémem datace desek, o kterých není zmínka v dobových textových pramenech. Datace je velmi nejistá, právě z důvodu nepatrného vývoje formy rytých náhrobků.

podle povolení

2.2 Typologie

Náhrobníků dle mého seznamu je dohromady kolem sedmdesáti, spolu s fragmenty a nepočítaje náhrobníky ze 13. století. Ovšem celkových neporušeně zachovaných náhrobníků je méně než těch, které se zachovaly pouze z části. Těch velice dobře zachovaných, nebo ty, které se daly rekonstruovat je kolem třicetipěti. Musím podotknout, že jsou ale většinou sestaveny z fragmentů. Asi jedna třetina z nich je znakových. Zbytek je potom figurálně ztvárněn. Materiálem je mramor, žula, opuka, a pískovec. Nyní budu postupovat následovně. Vyložím detailně typologii náhrobníků dle rozdělení na ryté a plastické. Poté se budu věnovat jednotlivým typům zvlášť a uvedu k nim příklady, co nejrozmanitější, co se týče invence zpracování jednotlivých typů. Také pro lepší představu vybírám ty náhrobníky, u kterých lze dodat obrazovou přílohu.

Jak už je patrné z přehledu vývoje v předešlých staletích tak se typologie moc nezměnila. Ve 14. století se objevují jak figurální, tak znakové, čili erbové náhrobníky. Poté se objevují desky ve středním poli zcela bez výzdoby, pouze s nápisem po obvodu které jsou většinou identifikovány jako náhrobní desky⁸⁹. Nyní se budeme věnovat detailněji druhům rytých náhrobníků. Za vzor pro rozdělení náhrobníků do jednotlivých skupin si беру práci J. Pečírky, ovšem musím podotknout, že uvedu jiné příklady a schéma se bude o málo lišit.

⁸⁸ Denkstein, ..., o.c., str. 60

⁸⁹ dle Kiliána deska, kryjící hrobku, viz str. 21 této práce

2.3 Katalog náhrobníků

Ryté náhrobníky jsou zpracovány technikou vrypů od 0,5 do 1 cm hlubokých a projevují se na nich spíše tendence soudobého malířství. Rytá technika je pro materiál ze kterého jsou desky vytvořeny vhodná. Většinou se jedná o opuku nebo pískovec, která je poměrně měkká. Výjimky jsou desky z mramoru. Dalším krokem práce bylo vyplňování vytvořených linií tmavou hmotou, na zvýraznění kresby. „Dr. Karel Guth techniku nazýval nepřesně niellovaná kresba podle výplně nazývané niello, což je písek smíchaný z barevnou hlinkou, štukem nebo pryskyřicemi na bázi asfaltu, dehtu, či smůly“⁹⁰. Ovšem niello je zde pouze přenesený význam, který se používá hlavně v souvislosti s kovolictvím a stříbrnictvím. Denkstein a kol. výplň popisuje jako neznámou, barevně odlišnou hmotu⁹¹. Jiní autoři se opět přiklání k tmavé pryskyřičné hmotě jako K. Guth. Na některých náhrobnících je výplň ještě patrná (viz. náhr. princezny Guty, Ostrovské náhr.). Nikde se nezjistila barevná hmota, ve smyslu polychromie, možně byla přítomna na náhrobnících bez ryté výzdoby ve středním poli. Obecná charakteristika náhrobníků je patrná: Obdélný tvar opracované desky, kdy zadní strana zůstává hrubá a boční strany hladké, což svědčí o zasazení do podlahy tak, aby nevyčnívala nad dlažbu. Text, který je vyryt nebo v nízkém reliéfu obíhá po obvodu nikdy nezasahuje do středové plochy. Jsou příklady, kdy se text v jedné části rozkládá na dvě řádky. V textu je většinou uveden datum, jméno a krátká charakteristika a někdy prosba za modlení pro nebožtíka Text je vždy uveden v latině v gotické majuskuli či minuskuli. Některé náhr., což je výjimka text postrádají. Z ikonografického hlediska lze náhrobníky rozdělit do několika skupin. Nejdříve na sakrální a profánní. Náhrobníky řeholníků a opatů podléhaly určitému úzu dle řeholních pravidel a naopak u náhrobníků pro šlechtu hrála roli osobní invence. Musím podotknout, že budoucí majitelé náhrobníku i duchovní, byly vždy hlavními iniciátory vyzdobení své desky. Takže se leckdy pravidla porušovala (viz. př. neznámého opata zbraslavského)⁹². Následující kategorie budou všechny děleny na sakrální a profánní. Jsou to náhrobníky bez výzdoby, erbové (znakové), figurální, dvoj náhrobníky.

Nyní přistupme k výkladu. První skupinou jsou desky, které jsou svým ztvárněním velmi jednoduché. Jedná se o již několikrát zmíněné desky s prázdným polem. Příklady jsou z Kašperských Hor, z Mělníku a z chrámu sv. Víta v Praze.

⁹⁰ D Stehlíková, o.c., str. 79

⁹¹ V. Denkstein, ..., o.c., str. 58

⁹² viz cit. ze Stehlíkové na str. 17 této práce

*Náhrobní deska kryjící vchod do hrobky, hřbitovní kostel sv. Mikuláše v Kašperských Horách, žula, 208x133 cm, 1347.

Text: ANNO D. M CCC XXXX VII IN DIE S. TH/OME. OBIT. NI/COLAUS. HOSLERI⁹³

*Náhrobní deska Jana z Landštejna, kostel sv. Petra a Pavla v Mělníku

*Náhrobník svatovítského kanovníka Oldřicha ze Žlutic, katedrála sv. Víta (nyní v Lapidariu NM), slivenecký mramor, 1380⁹⁴, obr č. 1

Znakových náhrobníků je velmi málo. U duchovních se vyskytují v klášteře Zlatá Koruna zazděny v kapitulní síni. Erby se ještě také objevují na figurálních náhrobnících profánních osob o kterých budu psát posléze. Tyto náhrobníky plus náhr. s jiných dob jsou velkým pramenem pro heraldické bádání. Jsou známy desky ze Zlaté Koruny, Vysokého Mýta a Zbraslavi.

*Náhrobník Jindřicha z Velešina, klášter Zlatá Koruna (pův. v presbytáři kostela, později v ambitu), žula, 180x75 cm, 1355

„Lev ve štítu, nad ním helmice se složenými křídly, na nichž jest kolmo dělený štítek“ (cit. z: Soupisů pam., okres kaplický, str. 219), odkazuje na rod Michaloviců.

Text: ANNO DOMINI MILLESIMO CCC LV PRIDIE NONAS APR O DNS HEINRIC (DE) WELESCHYN (gotická minuskule)⁹⁵

*Náhrobník z kostela sv. Vavřince ve Vysokém Mýtě (zazděn pod kruchtou), pískovec, 74x43 cm, kon. 14. století.

Objevují se tam dva štíty, každý na jedné straně. První má v levé polovině 3. pruhy a druhý helmou, která má v klenotu 2. sekyry a odřívous. Majitel nelze určit díky vyšlapanému nápisu⁹⁶.

*Náhrobník Jana z Cimburka, kostel sv. Jakuba v klášteře na Zbraslavi, pískovec (Hansl uvádí mramor), 1400, obr. č. 2

⁹³ O. Brachtel, P. Rožmberský, V. Švábek, o.c., str. 20

⁹⁴ Lapidarium NM, stálá expozice

⁹⁵ Soupis pam., okr Kaplický, str. 219

⁹⁶ Soupis pam. vysokomýtsko, Z. Wirth

„Prostřed mramorové desky je vyryt jednoduchý znak se dvěma pásy na způsob zubořezů“ (cit. Hansl: str. 443)

Text: ANNO DOMINI MILLESIMO GUADRINGENTESIMO OBIIT DOMINUS JOHANNES DE CYMBURK, DICTUS DYVOCKY, IN VIGILIA SANCTI ANTHONII; HIC SEPULTUS EST; ORATE DEUM PRO ANIMA EIUS⁹⁷.

Sakrální znakové ryté náhrobníky:

*Náhrobníky opatů z kláštera Zlatá koruna, kapitulní síň

Podle Pečírky jsou čtyři ze 14. století. Na náhrobnících se objevuje znak opatské berly, která se postupem času stává ozdobnější⁹⁸.

*Náhrobník opata Pavla, klášter Hradiště nad Jizerou, po r. 1306 (neví se, kdy přesně zemřel), obr. č 3

Je to jediná opatská deska, která se zachovala v tomto klášteře. Je na ní vyobrazena berla v obdélníkovém rámcí do něhož je vyryt text.

Po přehlédnutí tohoto výčtu zjišťujeme, že náhrobníky pouze s textem nebo znakové jsou z tvrdších materiálů, než je rozšířenější pískovec a opuka (jen náhr. z Vysokého Mýta a Zbraslavi jsou z pískovce). Možná díky volbě materiálu bylo uzpůsobeno jednodušší ztvárnění. U sakrálních také na zobrazení měly vliv řádové řehole, které vyžadovaly strohost a skromnost.

Následují náhrobníky ryté, figurální. Nejdříve pojednám o profánních s přihlédnutím k náhrobníkům konce 13. stol., které jsou důležité pro pochopení stylových proměn. Jsou to náhrobky z pískovce nebo opuky, která je tvrdší. Obecným rysem je: zobrazení celé figury v dobovém šatu, nápis po obvodu a častá je architektura nad hlavou figury, která spodobňuje ideu Nebeského Jeruzaléma. Postavy stojí pevně na obou nohách a drží v rukou identifikační předměty (meč, růženec, jablko), u některých jsou ještě vyryty erby. Vrátime se v čase na zpět do konce 13. stol. a zaměříme se na náhrobníky z této doby. Jak už bylo výše řečeno jedná se o torzo náhrobníku královny Kunhuty a v celku zachovaný n. princezny Guty. Oba patrně vytvořil tzv. Mistr Gutina

---

⁹⁷ Fr. Hansl, Smíchovsko a Zbraslavsko, str 443, nesrovnalosti ve srovnání z článkem Nové prameny k dějinám cisterciáckého kláštera na Zbraslavi jsou v materiálu a místu nalezení. Stehlíková uvádí kostel P. Marie a pískovec. Také uvádí místo zazdění východní stěnu sály terpeny (viz: Nové prameny ...str. 399)

⁹⁸ Pečírka, o.c., str. 190n

náhrobníku, který je autorem také náhr. abatyše Kunhuty (1321) o němž pojednám později. Dílna mistra Gutina náhrobníku je jediná, kterou identifikujeme jako autora některých náhrobníků, nebo které spadají pod její vliv. U dalších (mimo plastické náhrobky panovníků) je autor neznámý.

Dílna Mistra Gutina náhrobníku:

*Náhrobník princezny Guty: klášter sv. Anežky r. 1960, opuka, 85 x 41,2 cm, asi 1297, obr. č. 4

*Náhrobník královny Kunhuty: klášter sv. Anežky 1901, opuka, 230 x 100 cm (po rekonstrukci), asi 1285, obr. č 5

Princezna Guta byla dcerou Václava II, ovšem panují rozpory jestli první toho jména nebo druhou⁹⁹. Deska opravdu byla náhrobníkem, o tom svědčí její malé rozměry a shodují se s informací, že Guta zemřela jako novorozeně. Ovšem na desce je vyryta postava mladé dívky (což se neshoduje s pravdou) a vrypy byly opět vyplněny „pryskyřičnou hmotou“. Postava stojí pod architekturou a kolem obíhá text v gotické majuskuli. Spolu s fragmentem náhrobníku královny Kunhuty, který byl rekonstruován patří do skupiny dvorského slohu této doby, který na přemyslovský královský dvůr přinesla dílna pocházející z Champagne. Jedná se o sloh poklasické gotiky „jejímž hlavním výrazovým prostředkem je plynulá, pružná, ornamentálně pojatá linie. Východiskem tohoto slohu bylo pařížské dvorské malířství.“ (K. Stejskal mgn, str. 15). Dalším znakem poklasické gotiky je užívání techniky zlatého řezu při rozvržení kompozice. Také zobrazování štíhlé postavy, která je mírně esovitě natočená a stojí pod architekturou, ideou Nebeského Jeruzaléma¹⁰⁰. Nápadné je také celkové lyrické vyznění výjevu. Paralely se dají sledovat v knižním malířství i nástěnném.¹⁰¹Náhrobník královny Kunhuty je o něco starší a zachoval se původně pouze ve třech fragmentech, které byly časem zrekonstruovány do původní velikosti a vzhledu náhrobníku. Na fragmentech jsou zachyceny střední část postavy s rukou držící jablko a žezlo a také část ramene se štítkem, s reliéfem dvouocasého lva (který tam není vidět) fragment arkády

⁹⁹ ve středověku bylo běžné, že rodiče dávali stejná jména dětem ještě jednou, pokud první dítě zemřelo

¹⁰⁰ „trojlístá kružba vimperku, sevřeného někdy dvěma věžicemi a ukončeného mohutnou kytkou“, cit z:

D. Stehlíková, J. Varhaník, J. Sommer, o. c., str. 25

¹⁰¹ Vše vybráno z K. Stejskala, o.c., str.

s vimperkem a kus textu. Jablko je patrně atribut královské moci. Rekonstrukce byla prováděna podle pečeti z let 1262-1277.

Dále budu postupovat dle schématu, který je naznačen v čl. Marginálie k umění doby posledních Přemyslovců. Jde o sféru vlivu poklasické gotiky, který u nás v sepulkrálním umění šířila dílna Mistra Gutina náhrobníku. Jedná se o náhr. rytíře z Drobovic, rytíře Jistislava z Chlumu a pana Hrona z Pacova.

*Náhrobník rytíře z Drobovic, komenda Johanitů u Kutné Hory (nyní muzeum v Čáslavi), pískovec, 208x98 cm

Z velké části je postava na náhrobku poškozena. V pravé ruce drží meč a před ním štít. Architektura nad hlavou postavy je tak robustní a neuměle vyvedená, že se zdá jakoby měl muž na hlavě mitru. Což zmátlo starší badatele a přisuzovali tuto desku biskupu Eberhardtovi, zesnulému v r. 1265. ve skutečnosti nejspíše pochází z doby kolem r. 1300.¹⁰²

Poškozený text. +HIC IACE...DGV..CIVIS.DE ZA+

*Náhrobník rytíře Jistislava z Chlumu, sakristie kostela sv. Petra a Pavla v Čáslavi, pískovec, 205x106 cm, kolem r. 1300

Deska byla nešetrnými zásahy znehodnocena (domalován nos, podmalovány oči, konce vlasů, prsty pravé ruky, řasení pláště). Je na ní zobrazena postava muže, který si pravou rukou přidržuje plášť a levou meč, před nímž je postaven štít. Text se netáhne po celém obvodu. Pouze nad hlavou je vepsáno do oblouku jméno majitele náhrobníku. Na hlavě má klobouk, který jméno rozděluje na dvě části: ISH(T)YZ LAVS. Jeho forma se někdy ještě vrací k formě německé plastiky posledních Šlaufů (hmotnost figury, frontalita, oděv, gesta rukou)¹⁰³

*Náhrobník Hrona z Pacova, severní stěna kostela sv. Michaela Archanděla v Pacově u Pelhřimova (sekundární uložení), žula, 180x78 cm, poč. 14. stol. (Pečírka)

Je podobný tvarem Jistislavově náhr. a ztvárněním figury a jejími gesty. Atributy má stejné jako předešlí dva: meč a štít

Text: +DOMI.NO.HRONO.I(?).PACZOW

---

¹⁰² čerpáno z: D. Stehlíková, J. Varhaník, J. Sommer, o. c.; Soupis pam. v politickém okr. čáslavském ..., str.147

¹⁰³ čerpáno z: D. Stehlíková, J. Varhaník, J. Sommer, o. c.; Pečírka, o.c., str. 193

Tyto dva jmenované náhr. jsou spíše určitou reminiscencí okruhu dvorského umění, ale také sasko-durynských vlivů funerální plastiky. (ODKUD TO JE)

Další náhrobky jsou ukázkou mladších náhrobních desek, které se poklasickou gotikou určitě inspirovaly ovšem v některých věcech zásadně přetvořily pod vlivem jiných uměleckých proudů.

*Náhrobník rytíře z rodu pánů z Říčan, klášter na Ostrově, povltavská opuka, 190x80(140 cm po rekonstrukci), kolem 1330-40, 1340-50 (běžně přijímaná datace), 1350-60 (dle Lapidaria), náhrobník byl rekonstruován v r. 2003

Postava má opět insignie rytíře, meč a štít. Na štítě je vyobrazen znak pánů z Říčan, tedy tři lipové nebo leknínové listy (tzv. lekno). Podle výše zmíněných rytířských náhrobků měla i tato postava rytíře podobná gesta. Podle tvaru linií a plošnosti výjevu (není naznačen pohyb draperie), celkového dojmu klidu navazuje deska opět na proud poklasické gotiky. Rozdíly panují v určení doby vzniku. Deska mohla pocházet z ruky dvorského královského malíře okruhu Karla IV., který mohl nakreslit kameníkovi předlohu přímo na kámen. To by nasvědčovalo stylu linií, které se podobají raným rukopisům období vlády Karla IV. Čili deska mohla vzniknout v letech 1350-1360¹⁰⁴ (nebo o trochu dřív 1340-50). Ve srovnání desky s dílnou Mistra Gutina náhrobníku je patrná podobnost „v plošnosti a kaligrafické přesnosti“ (Stehlíková, Ostrovské náhrobky a pečeti z let 1210-1520, ... str. 80) a proto desku na základě tohoto můžeme datovat lety 1330-40.¹⁰⁵

Zachovaný text: ...LI./ DE. POD/ /MERIS.DNI.. I..LME(R)¹⁰⁶

*Náhrobník Anny z Kunštátu, kostel Všech svatých ve Vyšehorkách, maletínský pískovec (místní kraj), rozměry dnes 169x82 cm (původní 98-100x200-220 cm), r.1371

Spodní část desky a levý okraj byly odsekány při barokní úpravě kostela a deska byla druhotně použita jako oltářní menza bočního oltáře. Byla objevena v r. 1957 při opravách kostela po požáru. Na desce je vyobrazena žena z hlavou pootočenou do ¾ profilu. Tělo má natočeno frontálně. Na hlavě má šlojř (znak vdané ženy) a ruce dané do prosebného gesta (dlaně s malíčky u sebe), mezi nimi drží růženec. Nad hlavou nemá architektonický oblouk, ale dva erby, určující její příslušnost k rodu pánů z Kunštátu (3. vodorovné pruhy v horní části erbu) a k manželově rodu pánů z Fulštejna (3. meče

¹⁰⁴ Stehlíková, o.c., str. 80

¹⁰⁵ tamtéž, str. 80

¹⁰⁶ nápis je možný podle dochovaných pramenů doplnit nejméně třemi způsoby, více na : tamtéž, str. 87n

zabodnuté v kruhu). Postava je monumentálně pojata se zájmem o realismus drapérie. Přes určitou neumělost můžeme pozorovat na desce vliv dvorského prostředí, např. v plynulém vedení linie, nebo v natočení hlavy. Patří do hlavního proudu umění 70. let 14. století v Čechách.¹⁰⁷

Text: +A.D.M.CCC.LXX.I./J.DIE.LVCIE.OBII.DNA.ANKA---/---/---//

Následují náhrobníky sakrální, figurální, ryté. Nejvíce se jich zachovalo v ostrovském klášteře, dále náhrob. Abatyše Kunhuty z jiřského klášteřa, náhrobník v klášteře Dolní Kounice

Ostrovské náhrobníky:

Na deskách je spodobněna postava opata s insigniemi opatské moci: berlou, knihou a infulí, která není pravidlem.

*Náhrobník opata Heřmana, bazilika sv. Jana Křtitele na Ostrově 1898-99, opuka, 223 x 108 cm, před 1313. obr. č. 6

Podle údajů v článku dr. Karla Gutha, který se odkazuje na výzkumy z let 1899-1900, je tento náhrobek zařazen mezi nedatované. Pravděpodobně byl vytvořen v r. 1289 a je ještě spjat z románskou tradicí tvorby 13. století¹⁰⁸. Ve stejné době, tedy v 2. pol. 13. stol., vznikl také náhrobek bl. Vintíře, který zemřel v břevnovském klášteře r. 1045. Na desce je vyryta celá postava. V rukou drží také svoje insignie. Nápis je naopak reliéfní, zachovaný po celém obvodu. Překlad nápisu podle J. Hejnice¹⁰⁹: Zde leží pohřben bývalý opat Heřman, bohu milý, jenž bude zdrav, až vstane z mrtvých. Nápis je psán gotickou majuskulí¹¹⁰.

U Heřmana se jedná spíše o práci ovlivněnou zahraničními vlivy (viz vlivy poklasické gotiky), které do Ostrova přicházely právě přes J Německo¹¹¹.

¹⁰⁷ převzato z: M. Pojzl, Gotický náhrobník Anny z Kunštátu, in: Umění 1984/32, str. 175-77 a M. Pojzl, Náhrobníky v kostele Všech svatých ve Vyšehorkách, in: Severní Morava-vlastivědný sborník 78/1999, str. 6n

¹⁰⁸ V. Denkstein, Z. Drobná, J. Kybalová, o.c., str. 58

¹⁰⁹ J. Hejnic, o.c.

¹¹⁰ Všechny překlady nápisů jsou od Hejnice

¹¹¹ náhrobek opata Heřmana a bl. Vintíře. Více info o náhrobníku bl. Vintíře in: J. Homolka, Sochařství doby posledních Přemyslovců, in: Umění doby posledních Přemyslovců, Roztoky u Prahy 1982, str. 105n

*Náhrobník opata Vojslava, bazilika sv. Jana Křtitele na Ostrově 1898-99, opuka , 177 x 98 cm, 1313-1316, obr. č. 7

Opat Vojslav vládl na Ostrově po Heřmanovi a zemřel asi r. 1317. Postava je formálně podobná jako u předešlého náhrobku. Ovšem roucho je daleko mohutnější a přibyly některé individuální znaky. Jsou tím míněny vousy, které opata jasně charakterizují po vnější stránce. Postava je také vyšší. Písmo je vyryté a odlišené barevně než ostatní povrch. Jedná se opět o nápis po celém obvodu v gotické majuskuli. Překlad zní: Synu pravého Boha, (zde leží) opat Vojslav. Smiluj se nad ním, aby v budoucnu po smrti sdílel místo se světci. Tento náhrobek patří také k těm, které dr. Karel Guth zařadil mezi nedatované. Musel ovšem vzniknout za doby opatova úřadu, tedy v letech 1313-1317.

Literatura se, ale více zabývá architektonickým prvkem, který je umístěn v horní části desky, stejně jako u desky o. Heřmana. „ Arkáda má tu tvar raně gotického, dvojnosem proláklého oblouku, jenž se kompozičně váže k figuře, provázeje její obrys hlavy a ramen. Oblouk je posázen abstraktními motivy krabů a zároveň dvojicí věžiček vytváří složitější architektonické pozadí, jež je motivicky blízké arkádě na titulním listu Pasionáliu abatyše Kunhuty (okolo roku 1320“¹¹². Další úryvek: „...stojí v trojlístém výklenku mezi dvěma věžemi (upomínající na rámeček z celostranné ilustrace Panny Marie Ostrovského žaltáře z r. 1174)...¹¹³. Tyto teorie by znamenaly, že autor vycházel z děl, které vznikly v českém prostředí. Stejný lineární styl knižních ilustrací se nachází v Pasionálu, proto si myslím, že teorie uvedená jako první odpovídá více skutečnosti. Ostrovské iluminace a konkrétně architektura na ilustraci Panny Marie je po formální a stylové stránce naprosto odlišná od ztvárnění na desce o. Vojslava, pouze se zde objevují dvě věže na obou stranách výjevu.

*Náhrobník opata Bohuslava, bazilika sv. Jana Křtitele na Ostrově 1898-99, opuka, 203,5 x 115 cm, 1363, obr. č. 8¹¹⁴

Také se jeho jméno interpretuje jako Bohuňek. První zmínka o něm spadá do r. 1344 a naposledy se prameny zmiňují 20.5. 1363. Zemřel 24. 6. 1363. Podle výkladu nápisu po obvodu psaného opět gotickou majuskulí, jehož překlad zní: L. P. 1363 zemřel v den sv. Jana Křtitele ctihodný otec Bohuslav, jenž byl opatem tohoto místa 33 let, sám jsa o 5 let starší, by musel být opat zvolen jako dítě, což samozřejmě není

¹¹² citace in: V. Denkstein, Z. Drobná, J. Kybalová, o.c., str. 59

¹¹³ citace in: D Stehlíková, o. c., str. 85

¹¹⁴ obrázek zahrnuje i desky opatů Diviše a Jana Podnavce

možné. Ovšem údaj o třiatřicetileté vládě tohoto opata, také nemůže být správný, protože by opatoval od r. 1330. Údaj ze dne 17. 1. 1331 nám ale říká, že v této době byl opatem Zdislav. Datace na náhrobku je tedy chybná¹¹⁵. Elegantněji tuto nesrovnalost obešel J. Hejnic¹¹⁶. Ten píše, že opat Bohuslav byl zvolen hned po smrti opata Zdislava v roce 1331 a že do datace na náhrobku byl započítán rok nastoupení a také rok úmrtí opata Bohuslava. Ovšem nepíše nic o poslední části textu.

Na desce je vyobrazena postava opata v kasuli, s mitrou a berlou v pravé ruce. V levé drží knihu. Figura je daleko drobnější a štíhlejší než předchozí dvě. Oproti majestátní postavě opata Vojslava působí skromně. Tento rozpor je vyrovnán alespoň mitrou, která opticky zvětšuje postavu opata. Roucho splývá v plynulých záhybech až na zem. Přesto se nezdá, že by figura létala ve vzduchu. Působí velice přirozeně a perspektivní zkratka, která je použita v detailu dlaně, držící berlu je naprosto přesvědčivá. Tato postava má analogie dle Denksteina spíše v českých raně gotických sochách. Nápis je vyveden reliéfně.

*Náhrobek opata Diviše, bazilika sv. Jana Křtitele na Ostrově 1898-99, opuka, 198,5 x 110 cm, 1366

Po smrti opata Bohuslava byl zvolen nový opat jménem Diviš. Přesné datum jeho zvolení je 30.09. 1363 (Hejnic 26. 9.) a naposledy je připomínán 2. 10. 1363 a neví se, zda opatoval ještě dále. Také se jedná o celou postavu, jako u předešlých, a stejně jako u náhrobku opata Bohuslava chybí architektura nad hlavou figury. V levé ruce drží knihu, ale chybí mu biskupská hůl¹¹⁷. Po stylové stránce je zpracovaná stejně jako figura na předchozí desce. Protože patrně vznikly ve stejném období, je na nich pozorovatelný stejný vliv, který ovšem nepochází z českého uměleckého prostředí. Nápis je reliéfní, vytesán gotickou majuskulí: L. P. 1366 v měsíci listopadu zemřel ctihodný muž pan Diviš řečený vlasatý, opat tohoto místa, ostrovského kláštera benediktinského.

*Náhrobek opata Jana Podnavce, bazilika sv. Jana Křtitele na Ostrově 1898-99, opuka, 178 x 95 cm

---

¹¹⁵ Názor A. Sedláčka, o.c.

¹¹⁶ J. Hejnic, o.c., str. 213

¹¹⁷ K tomu se vyjadřuje J. Hejnic, o.c., str. 213

Byl zvolen po opatu Mstislavovi v červnu roku 1395. Opět jsou zde nesrovnalosti v tom, co říká nápis na náhrobku, s tím co říkají písemné prameny. Na nápisu je vytesáno: Léta Páně 1400 dne 24. prosince zemřel ctihodný Jan Podnavec, opat ostrovského kláštera. Na desce je ovšem uveden rok 1401. Tuto nesrovnalost opravil A. Sedláček. Potvrzovací zápis opata Alberta, který vládl po Podnavcovi je z 14. 1. 1401 a tam se mluví o Janovi jako o mrtvém, takže je velmi pravděpodobné, že zemřel nejspíše 24. 12. 1400. Nový rok se počítal od 25. prosince a Jan Podnavec patrně zemřel při nočních vigiliích 24.12., které se počítají již do následujícího dne¹¹⁸.

*Náhrobník abatyše Kunhuty, klášter sv. Jiří na Pražském hradě, opuka, 1321

Pokládá se za pozdní dílo Mistra Gutina náhrobníku. Kunhuta, která byla dcerou Váslava I., není na svém náhr. zobrazena jako jeptiška, nýbrž jako královská dcera. Je oblečena do tehdejšího módního kostýmu s náramenními štítky. V rukou drží květ jako symbol jejího kláštera, kterému se latinsky říkalo Flos virginum (květ panen).¹¹⁹

*Náhrobník kanovníka, kostel P. Marie kláštera Rosa coeli v Dolní Kounici, 1349, obr. č. 9

Kanovník je vyobrazen z kalichem v levé dlani, který přidržuje o pravou rukou. Má tonzuru na hlavě a delší vlnitý účes. Celková výtvarná stránka náhrobníku je poněkud rustikální.

Dalším typem figurálních rytých náhrobníků jsou desky, kde jsou vyobrazeny dvě postavy, které mají spolu nějaký vztah. Z profánního budou uvedeny dva příklady a sakrálního prostředí bude uveden jeden příklad. Vlastně jsou to jediné tři příklady, které jsem v literatuře našla. Z profánního prostředí je znám dvoj náhrobník manželů, což se mi zdá jako běžný typ pro desky z manželským párem. Ovšem je otázkou, kdo z manželského páru zemřel jako první a zda-li desku tedy nemůžeme pokládat za epitaf jednoho z páru.

*Dvoj náhrobník Sudka z Ledče a jeho manželky, bazilika sv. Jana Křtitele na Ostrově (nalezen 1898-99), opuka, 259 x 144 cm, mezi 1330-50, obr. č. 10

---

¹¹⁸ A. Sedláček, o.c., str. 20

¹¹⁹ K. Stejskal, o.c., str. 10

Interpretace je obtížná, jelikož se náhrobník zachoval pouze v několika fragmentech. Obě postavy stojí pod „čtyřbokými baldachýny s cimbuřím, s lomenými oblouky, naturalistickými kraby a náznaky žebrové klenby“.(stehlíková otrov str.81). Tyto detaily odkazují na deskové a knižní malířství čtyřicátých až padesátých let 14. století a řadí desku opět do okruhu dvorské tvorby. Výklad tedy může být následující. Sudek z Ledče zemřel r. 1312 a jeho manželka, nebo někdo z členů rodu po její smrti nechal náhrobek zhotovit. Čili je pravděpodobné, že náhrobek vznikl až kolem poloviny století a nikoli kolem roku 1312, jak tvrdily starší badatelé¹²⁰. Z textu je rozluštitelné pouze CVXO(R), čili manželka.

*Dvoj náhrobník manželů Rutharda a Dimut, chrám sv. Bartoloměje v Kolíně nad Labem (ve zdi jižní boční lodi), pískovec, 200x145 cm, 1. polovina 14. století, obr. č. 11

Náhrobek je zachován ve výborném stavu, ovšem nápis je pouze v horní části. V poli stojí Postavy vedle sebe bez žádného architektonického rámce. Jsou natočeny k sobě v ¾ profilu, u ženy je natočení patrnější. Muž přidržuje v pravé ruce štít s rodovým erbem. Je to ruka držící rozvětvenou větev.

Text: RUTHARDVS DIMUT

Sakrální dvoj náhrobník

*Náhrobník neznámého opata, klášterní kostel na Zbraslavi (1978), opuka, fragment středové části, ¼ 14. stol., obr. č. 12

Postavy opět stojí pod arkádami jako na náhrobnicích individuálních a jako na náhrob. Sudka z Ledče. Na pravé straně je patrná postava držící biskupskou hůl a podávající tuto hůl pod arkádou postavě vlevo. Toto gesto v ikonografii náhrobníků je výjimečné. Jde spíše o epitaf (v tomto případě vzpomínku na osobu skrze konkrétní událost). Výklad gesta figury vpravo, se interpretuje jako předání úřadu opata následovníkovi. Podle pramenů, by se tedy mohlo jednat o opata Konráda, který předal vládu r. 1316 svému nástupci Petru Žitavskému. Po formální stránce má blízko k náhrobníku abatyšce Kunhuty.¹²¹

¹²⁰ D.Stehlíková, o.c., str. 81

¹²¹D. Stehlíková, J. Varhaník, J. Sommer, o. c., str. 396n

Reliéfní náhrobníky

Reliéfní desky řadí se do skupiny náhrobníků, protože reliéf není vysoký. Nacházejí se v kostele P. Marie v Písku a jeden v kostele sv. Václava v Tachově. Ikonografie je následující: Na deskách je vždy vyobrazen kříž latinského typu, který se liší v detailech výzdoby. Kříž stojí na vyvýšeném pahorku symbolizující Golgotu. Po stranách kříže se nacházejí symboly slunce (hvězdy) a srpek měsíce, někdy také předměty charakterizující zemřelého (pracovní nástroje). Uvedu i příklad náhr., kde není žádná doprovodná výzdoba. Nápis se jsou vesměs ve fragmentárním stavu. Desky většinou pocházejí z přelomu 13. a 14. století nebo 14. a 15. stol. a jsou z tvrdších materiálů.

*Náhrobník, kostel sv. Václava v Tachově

V málo patrném reliéfu je zde vyobrazen kříž, bez žádných jiných doprovodných atributů, který stojí „na pomyslné Golgotě, znázorněné hrotitým obloukem“. (str. 53 Z. Procházka, J. Oulík, *Historické náhrobníky Tachovska*, 1995) Je autory publikace datován na přelom 13. a 14. století na základě podobnosti s náhrobníky z Písku.¹²²

*Náhrobník, kostel P. Marie v Písku, granodiorit, 138 x 67 cm, přelom 14. a 15. století, obr. č. 13

Zde se objevuje také latinský kříž stojící na pahorku, ovšem nad příčným břevnem vlevo má symbol srpek měsíce a vpravo „loukoťové kolo symbolizující patrně slunce“. (str. 12, *Písecké náhr.*). Dále mohou symboly označovat zlato a stříbro a náhrobník mohl patřit osobě spjaté z těžbou těchto drahých kovů nebo s jejich směnou.

*Náhrobník, kostel P. Marie v Písku, biotitická žulorula, 191 x 88 cm, přelom 14 a 15. století, obr. č. 14

Jedná se o náhrobník s atributy zemřelého. Pod příčným břevnem je na obou stranách zobrazeno hornické náčiní („vlevo motyka, vpravo mlátek a dvě želízka str. 12). Pod obloukem znázorňujícím pahorek je v pootočeném štítu zasazeno písmeno R. „Pohřbený zřejmě zaujímal přední místo v píseckém báňském průmyslu“¹²³.

¹²² Z. Procházka, J. Oulík, o. c.

¹²³ citace z: Z. Procházka, J. Oulík, tamtéž, str. 12

2.4 Místa pohřbů

Většina náhrobníků se našla při archeologických výkopech v kostelech, nebo v areálu kláštera. Místo pohřbu pro určitou sociální vrstvu a statut osoby bylo víceméně dané klášterními regulemi. „Fundátoři byli pohřbíváni v kněžišti, a to ponejvíce na jeho čestnější evangelijní, tedy severní straně, zatímco donátoři na hierarchicky nižších místech, jako je jižní, epištolní strana kněžiště či kapitulní místnost nebo postranní chórové kaple“.¹²⁴ Toto tedy platilo pro cisterciácké kláštery také proto, že pravidla umístování pohřbů nebyla vždy dodržována. Opati byly pohřbíváni do kapitulní síně.

Benediktinů na Ostrově tomu bylo jinak. Většina náhrobníků se našla v podlaze baziliky. U jiných si nemůžeme být jisti, kde bylo jejich původní místo, protože během doby byly vyzdviženy a běžně zazdívány do zdí¹²⁵.

---

¹²⁴ cit. z: M. Hlinomaz, Problematika sepulkrálních památek českých a moravských cisterciáckých klášterů, in: Časopis Národního muzea- A řada historická 162/1993 č. 3-4, str. 87

¹²⁵ o tomto tématu dále: P. Ariés, Dějiny smrti I. díl, Praha 2000, str. 66-71 a N. Ohler, Umírání a smrt ve středověku, Praha 2001

Závěr

Záměrem této práce bylo vypracovat srozumitelný přehled náhrobníků 14. století. Není v žádném případě objevná a ve svých závěrech nijak překvapivá. Pouze dodala ucelený seznam náhrobníků, které se vyskytují na našem území. Proto může být základní prací pro bádání v této oblasti, protože se snaží poskytnout veškerou literaturu o tomto tématu publikovanou.

Použité umělecko historické metody použité v práci jsou následující. Používám metodu heuristickou. Tedy shromažďuji, co největší počet informací. Ve studiích o náhrobnících autoři většinou používají metodu komparační a stylovou analýzu pro správné určení datace a případně autora. Analogie se většinou nacházejí v soudobém knižním malířství, jak je v práci několikrát zmíněno. Zde komparační metoda dosáhla největších úspěchů. Podařilo se najít analogie z františkánským prostředím i iluminátorskou dílnou abatyše Kunhuty (pasionál abatyše Kunhuty)¹²⁶. Ostrovské náhrobníky, konkrétně náhrob. opata Vojslava spojuje D.Stehlíková s ostrovským žaltářem, konkrétně s celostránkovou iluminací P. Marie jako Sedes sapientia¹²⁷. To jsou tedy náhrobníky, které z knižního malířství přímo vychází. Potom jsou další, které se inspirojí právě těmito. Ty se většinou našly v malých kostelích na venkově. Vyznačují se nepochopením systému záhybů a tvrdě sekanými liniemi (př. Náhr. manželky Oty z Černoviček, n. Jistislavův z Chlumu). Spíše tedy rustikální tendence, které vyplynou ve srovnání s náhrobníky s prostředí klášterů. Dále někteří autoři hledají analogie v sochařství. Je fakt, že různé směry se ovlivňují navzájem. Novinka v knižním malířství zapůsobí na sochařství a naopak. Třeba jak je to patrné na náhrobníku opata Jana Podnavce a soše sv. Mikuláše z Vyššího Brodu. Obě díla se vyznačují nápadnou shodou v esovitém prohnutí figury¹²⁸. Práce měla za cíl ukázat všechny tyto typy a příklady.

Sociální statut majitelů náhrobníků není až tak rozmanitý. Jedná se o duchovní, opaty, a vysokou šlechtu. Náhrobník tedy může sloužit i sociologům, jako jediný důkaz o lidech, kteří žili ve 14. století. Myslím, že náhrobník se svojí vypovídací hodnotou je velmi cenným pramenem pro toto studium, kdy nám o majiteli prozradí mnoho informací (např. náhr. Anny z Kunštátu). Dozvídáme se jméno a můžeme podle data

---

¹²⁶ K. Stejskal, o.c.

¹²⁷ D. Stehlíková, o.c., str. 85

¹²⁸ V. Denkstein, Z. Drobná, J. Kybalová, o.c., str. 60

úmrtí vypočítat věk zemřelého podle jiných písemných pramenů. Dále podle erbů zobrazených na náhrobcích zjišťujeme příslušnost osoby ke jejímu rodu.

Náhrobníků ze 14. století se zachovalo poměrně málo, ale zachovaná díla reprezentují celou produkci, řekla bych, dostatečně. V následujících staletí se ikonografie příliš nezměnila, jen přibylo více reliéfních náhrobníků.

Doufejme, že se mi alespoň podařilo nastínit vývoj a situaci týkající se náhrobníků a poněkud je zviditelnit, protože mají pro nás jistě velkou vypovídací hodnotu.

Anotation in English language (The tomb stones of 14th century in the territory of czech countries)

This work deals with funeral art of 14th century in the territory of czech countries but in recent area: Bohemia, Moravia, Silesia. There are cca 70 graven and plastic tomb stones in our country. All of them belong to members of higher social class. They belong to nobility and their wives, abbots and abbess of important Monasteries (for example: Cistercians, Benedictines) and canons. So we classify them as profane and religious, next as figural and tomb stones with characteristic attributes or without decoration. The terminology uses the expression „tomb stone“ for the desk covering individual sepulture (graven). The bachelor work uses the heuristic method and gathers available information about this theme. It's aim is the most complete list of tomb stones from the 14th century, which can be found in our country. It offers a couple of examples of single types of tomb stones.

Graven tomb stones are more common a relatively less expensive form. There are more saved till these days and come from the first half of the 14th century. But the datation is rather unsure. This can be seen in comparison to the tomb stones of the end of the 13th century, as their form is very similar, even the same.

There are no sciene-discovery ambitions in this work. It just tries to work out a transparent order in the given theme based on till these days published information.

5 basic expressions of this work:

tomb stones

14th century

graven

book painting -ilumination

higher social class

Použitá literatura

Prameny:

B. Balbín, Miscellaneorum historicorum regni Bohemiae topographicus et chorographicus

J. Emler, Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica pragensem per archidiocesim 7 dílů, Praha 1865-1899

Petr Žitavský, Zbraslavská kronika. Chronicon aulae regiae, Praha 1976

Publikace:

J. Adámek, J. Fröhlich, Písecké náhrobníky 13.-18. století, Písek 1996

O. J. Blažíček, J. Kropáček, Slovník pojmů z dějin umění. Názvosloví a tvarosloví architektury, sochařství, malby a užitého umění, Odeon, Praha 1991

O. Brachtel, P. Rožmberský, V. Švábek, Náhrobní kameny na Sušicku, 1990, str. 20

J. Brániš, Dějiny umění středověkého. Od počátku křesťanství v Čechách do roku 1306, I. díl, Praha 1892. Od roku 1306 do počátku nového věku, II díl, Praha

V. Denkstein, Z. Drobná, J. Kybalová, Lapidárium Národního muzea, Praha 1958

Fr. Hansl, Smíchovsko a Zbraslavsko, Praha 1899, str. 443

J. Kamarýt, Kolínský chrám. Stavebně historický popis a průvodce, Kolín 1988

J. Kilián, Historické náhrobníky a epitafy Mělnicka, Regionální muzeum Mělník, Mělník 2004

Kol. autorů, edice Soupis památek historických a uměleckých v království českém od pravěku do počátku XIX. Století, přelom 19. a 20. stol.

E. Poche a spol., Umělecké památky Čech, 4. díly, Praha 1977

Z. Procházka, J. Oulík, Historické náhrobky Tachovska, 1995

Z. Procházka, Historické náhrobníky okresu Domažlice, Plzeň 1990

H. Soukupová, Anežský klášter v Praze, Praha 1989

Odborné statě v publikacích:

J. Homolka, Sochařství doby posledních Přemyslovců, in: Kol. autorů, Umění doby posledních Přemyslovců, Roztoky u Prahy 1982

A. Merhautová, Ostrovský klášter a jeho výroba keramiky, in: 1000 let kláštera na Ostrově (999-1999). Sborník příspěvků k jeho hmotné kultuře v raném a vrcholném středověku, Praha 2003, str. 29-42

B. Pečírka, Gotická plastika, in: Dějepis výtvarného umění v Čechách I., 1931, str. 190-200

D. Stehlíková, Ostrovské náhrobky a pečeti z let 1220-1520, in: 1000 let kláštera na Ostrově (999-1999). Sborník příspěvků k jeho hmotné kultuře v raném a vrcholném středověku, Praha 2003, str. 75-102

Články:

K. Benešová, H. Ječný, D. Stehlíková, M. Tryml, Nové prameny k dějinám kl. kostela cisterciáků na Zbraslavi, in: Umění 1986/34, str. 393-401

K. Guth, Náhrobky kláštera ostrovskeho, in: Umělecké poklady Čech I./1913, str. 63n

J. Hejnic, Náhrobky v Lapidariu Národního muzea, in: Sborník Národního muzea, řada A historie XIII./1959 č. 4

M. Hlinomaz, Problematika sepulkrálních památek českých a moravských cisterciáckých klášterů, in: Časopis Národního muzea- A řada historická 162/1993, str. 87-98

J. Kamarýt, Kolínské náhrobky a nápisné texty, in: Středočeský sborník historický 1981/16, str. 160

M. Pojzl, Gotický náhrobník Anny z Kunštátu, in: Umění 32/1984, str. 175-77

M. Pojzl, Náhrobník Anny z Kunštátu 13. XI. 1371, in: Severní Morava. Vlastivědný sborník 78/1999, str. 7n

E Pochitonov, P Radoměřský, Neznámý přemyslovský náhrobek, in: Časopis Národního muzea 1961/č. 2, str. 131-

A. Sedláček, Náhrobky opatů ostrovských, in: Časopis společnosti přátel starožitností českých XXXIII./1925, str. 18-21

K. Stejskal, Mistr Gutina náhrobníku a jeho dáli. K počátkům gotického malířství v Čechách, in: Časopis Národního muzea 1976/145, str. 10- 17

F. Stehlík, Klášter sv. Jana Křtitele na Ostrově, in: Zprávy památkové péče 7/1947, str. 126-142

D. Stehlíková, J. Varhaník, J. Sommer, Marginálie k umění doby posledních Přemyslovců, in: Umění 1984/32, str. 23-31

K. Vlačička, Dva náhr. kameny z kostela sv. Barbory při klášteře bl. Anežky Přemyslovny v Praze, in: Pam. arch. a místopisné XX/1903, str. 67

Doplňující literatura:

P. Ariés, Dějiny smrti, I. díl, Argo Praha 2000

K. Charvátová, Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142-1420 I. a II. díl, Praha 1998

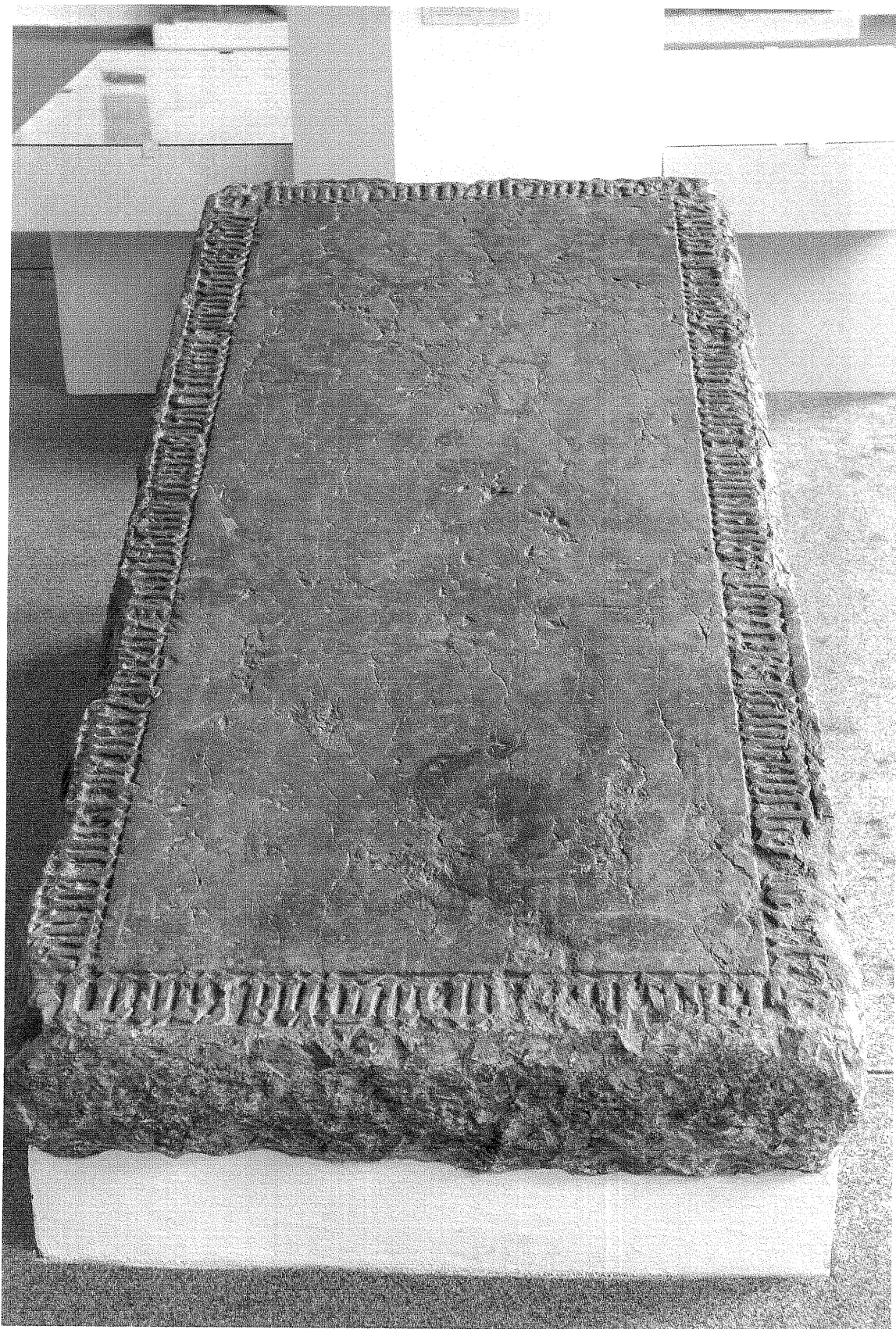
M. Hlinomaz, Vl. Kolda, Vyšebrodský klášter-nekropole Rožmberků, in: Jihočeský sborník historický LVII/1988 č.4, str. 173-182

M. Hlinomaz, Vl. Kolda, Náhrobní kameny vyšebrodských opatů, in: Jihočeský sborník historický LIX/1990 č.1, str. 44-57

N. Ohler, Umírání a smrt ve středověku, Praha 2001

Seznam obrazové přílohy

1. Náhrobník Oldřicha ze Žlutic, Lapidárium Národního muzea, vlastní archiv
2. Náhrobník Jana z Cimburka, zazděn ve zdi saly terreny na zámku Zbraslav, vl. archiv
3. Náhrobník opata Pavla z Hradiště nad Jizerou, nyní farní kostel v Hradišti, K. Charvátová, Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142-1420 I. díl, Praha 1998, str. 269
4. Náhrobník princezny Guty, Lapidárium Národního muzea, vl. archiv
5. Náhrobník královny Kunhuty, str. 180
6. Náhr. opata Heřmana, Lapidárium Národního muzea, vl. archiv
7. Náhr. opata Vojslava, Lapidárium Národního muzea, D. Stehlíková, Ostrovské náhrobky a ..., str. 85
8. Náhr. opata Bohuslava, Lapidárium Národního muzea, vl. archiv
Náhr. opata Diviše, Lapidárium Národního muzea, vl. archiv
Náhr. opata Jana Podnavce, Lapidárium Národního muzea, vl. archiv
9. Náhr. kanovníka z kláštera Dolní Kounice, Soupis památek
10. Náhr. Sudka z Ledče a jeho manželky, Lapidárium Národního muzea, vl. archiv
11. Náhr. Rutharda a Dimut, kolínský chrám sv. Bartoloměje, J. Kamarýt, Kolínský chrám ..., str. 22
12. Náhr. opata Konráda, kresba D. Stehlíkové z Nové prameny..., str. 393
13. Náhr. z Písku, kostel P. Marie, Písecké náhrobníky ..., str. 15
14. Náhr. z Písku, kostel P. Marie, Písecké náhrobníky ..., str. 13

obr. č 1

obr. č. 2

obr. č. 3

obr.č. 4

obr. č. 5

obr. č. 6

obr. č. 7

obr. č. 8

zleva n. opata Bohuslav, opata Diviš, opata Jana Podnavce

obr. č. 9

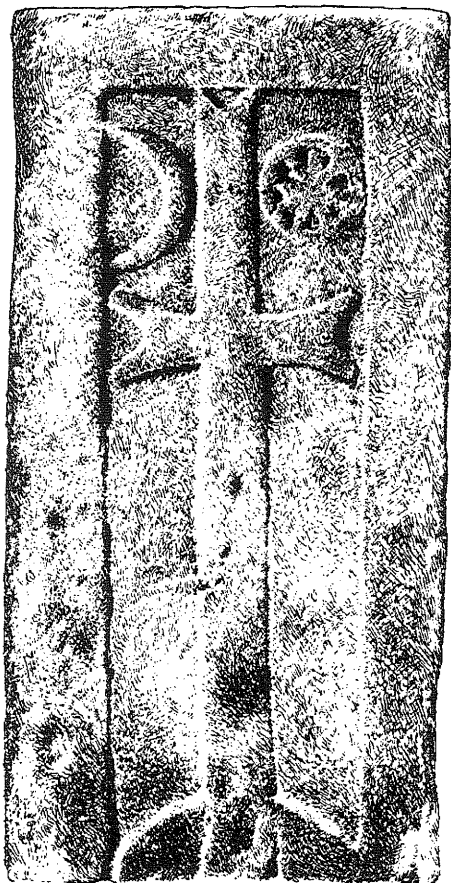
obr. č. 10

obr. č. 11

obr. č. 12

obr. č. 13

obr. č. 14